

Edukasyon sa Pagpapakatao

**Ikatlong Markahan – Modyul 1:
Pamanang Kultural ng Aking
Lahi, Gabay sa Aking
Kinabukasan**

**Edukasyon sa Pagpapakatao– Ikaapat na Baitang
Alternative Delivery Mode**

**Ikatlong Markahan – Modyul 1: Pamanang Kultural ng Aking Lahi, Gabay sa
Aking Kinabukasan
Unang Edisyon, 2020**

Isinasaad ng Batas Republika 8293, seksiyon 176 na “Hindi maaaring magkaroon ng karapatang-ari (sipi) sa anumang akda ang Pamahalaan ng Pilipinas. Gayunman, kailangan muna ang pahintulot ng ahensiya o tanggapan ng pamahalaan na naghanda ng akda kung ito’y pagkakakitaan. Kabilang sa mga maaaring gawin ng nasabing ahensiya o tanggapan ay ang pagtakda ng kaukulang bayad.”

Ang mga akda (kuwento, seleksiyon, tula, awit, larawan, ngalan ng produkto o *brand names* tatak o *trademarks*, palabas sa telebisyon, pelikula, atbp.) na ginamit sa modyul na ito ay sa nagtataglay ng karapatang-ari ng mga iyon. Pinagtibay ng isang kasunduan ng Kagawaran ng Edukasyon at Filipinas Copyright Licensing Society (FILCOLS), Inc. na ang FILCOLS ang kakatawan sa paghiling ng kaukulang pahintulot sa nagmamay-ari ng mga akdang hiniram at ginamit dito. Pinagsumikapang matunton upang makuha ang pahintulot sa paggamit ng materyales. Hindi inaangkin ng mga tagapaglathala at mga may-akda ang karapatang – aring iyon.

Inilathala ng Kagawaran ng Edukasyon

Kalihim: Leonor Magtolis Briones

Pangalawang Kalihim: Diosdado M. San Antonio

Bumuo sa Pagsusulat ng Modyul	
Manunulat:	Josephine Bruselas-Mien, Agnes Dejuras-Nocos, Lea B. Perez, Jessica Abanto-Pura
Konsultant:	Mary Jean B. Brizuela, Sheila C. Bulawan, Dollie G. Franche, Irene F. Yazon
Tagaguhit:	Jed T. Adra
Naglayout:	Jeffrey B. Sape, John Claude R. Caunca, Niño D. Jacobe
Tagapamahala:	Gilbert T. Sadsad, Francisco B. Bulalacao, Grace U. Rabelas, Lailanie R. Lorico, Jily I. Roces, Merlita B. Camu

Inilimbag sa Pilipinas ng _____

Department of Education – Region V

Office Address: Regional Center Site, Rawis, Legazpi City 4500

Contact: 0917-178-1288

E-mail Address: region5@deped.gov.ph

Edukasyon sa Pagpapakatao

**Ikatlong Markahan – Modyul 1:
Pamanang Kultural ng Aking
Lahi, Gabay sa Aking
Kinabukasan**

Paunang Salita

Ang Self-Learning Module o SLM na ito ay maingat na inihanda para sa ating mag-aaral sa kanilang pag-aaral sa tahanan. Binubuo ito ng iba't ibang bahagi na gagabay sa kanila upang maunawaan ang bawat aralin at malinang ang mga kasanayang itinakda ng kurikulum.

Ang modyul na ito ay may inilaang Gabay sa Guro/Tagapagdaloy na naglalaman ng mga paalala, pantulong o estratehiyang magagamit ng mga magulang o kung sinumang gagabay at tutulong sa pag-aaral ng mga mag-aaral sa kani-kanilang tahanan.

Ito ay may kalakip na paunang pagsusulit upang masukat ang nalalaman ng mag-aaral na may kinalaman sa inihandang aralin. Ito ang magsasabi kung kailangan niya ng ibayong tulong mula sa tagapagdaloy o sa guro. Mayroon ding pagsusulit sa bawat pagtatapos ng aralin upang masukat naman ang natutuhan. May susi ng pagwawasto upang makita kung tama o mali ang mga sagot sa bawat gawain at pagsusulit. Inaasahan namin na magiging matapat ang bawat isa sa paggamit nito.

Pinapaalalahanan din ang mga mag-aaral na ingatan ang SLM na ito upang magamit pa ng ibang mangangailangan. Huwag susulatan o mamarkahan ang anumang bahagi ng modyul. Gumamit lamang ng hiwalay na papel sa pagsagot sa mga pagsasanay.

Hinihikayat ang mga mag-aaral na makipag-ugnayan agad sa kanilang guro kung sila ay makararanas ng suliranin sa pag-unawa sa mga aralin at paggamit ng SLM na ito.

Sa pamamagitan ng modyul na ito at sa tulong ng ating mga tagapagdaloy, umaasa kami na matututo ang ating mag-aaral kahit wala sila sa paaralan.

Alamin

Samu't saring kuwentong bayan, alamat, at epiko ang nagpasalin-salin mula sa ating mga ninuno hanggang sa kasalukuyan. Marahil ay narinig mo na ang mga kuwentong bayang “Ang Kalabasa at ang Duhat”, “Ang Batik ng Buwan”, “Ang Matsing at ang Pagong” at marami pang iba. Mayaman din tayo sa alamat. Nariyan ang “Alamat ng Kasoy”, “Alamat ng Pilipinas”, at “Alamat ni Maria Makiling”. Mayroon ding sikat na epiko ang mga Pilipino gaya ng “Biag ni Lam-ang” (Epikong Ilokano), “Labaw Donggon” (Epiko ng Bisayas) at “Agyu” (Epiko ng Mindanao). Mayaman din tayo sa mga sayaw, awit, laro, at iba pa.

Marami ring pagpapahalaga ang patuloy na itinuturo sa atin ng mga nakatatanda. Ang mga ito ay makatutulong sa atin upang maging matagumpay ang pang-araw-araw nating pamumuhay. Ang mga pagpapahalaga gaya ng pagmamahal sa bayan, paggalang sa nakatatanda, at kawanggawa ay iilan lamang sa mga dapat nating isabuhay.

Sa modyul na ito, mahalagang matuto kang magpakita ng kawilihan sa pakikinig o pagbabasa ng mga pamanang kulturang materyal tulad ng kuwentong bayan, alamat, mga epiko, at iba pa at di-materyal gaya ng mga magagandang kaugalian, pagpapahalaga sa nakatatanda, at iba pa.

Subukin

A. Panuto: Lagyan ng hugis bituin (☆) kung wasto ang isinasaad ng pangungusap hinggil sa pagpapakita ng kawilihan sa pakikinig o pagbabasa ng mga pamanang kulturang materyal at di-materyal at hugis buwan (☾) kung hindi.

- _____ 1. Ang mga pamanang kulturang materyal at di-materyal ay nararapat na binabasa at pinakikickingan nang may galak.
- _____ 2. Sa kasalukuyan, hindi mahalagang pagtuunan ng pansin ang mga pamanang kultural ng ating lahi dahil hindi naman ito makatutulong sa ating pansariling pag-unlad.
- _____ 3. Nakakasawa na ang mga kuwentong bayan, alamat, epiko, at awiting Pilipino kaya mas mainam na pagtuunan ang kultura ng ibang bansa.
- _____ 4. Ang mga di-materyal na kultura ay dapat pahalagahan dahil ang mga ito ay nagsisilbing gabay sa atin bilang mamamayang Pilipino.
- _____ 5. Nakakawiling pakinggan ang mga itinuturong kaugalian at pagpapahalaga ng mga nakatatanda.

B. Panuto: Piliin ang titik ng tamang sagot at isulat ito sa inyong sagutang papel.

_____1. Binigyan kayo ng isang gawain kung saan magbabasa kayo ng mga alamat sa inyong rehiyon. Pagkatapos, isusulat ninyo ang aral na mapupulot dito. Paano mo dapat ito gagawin? Gagawin ko ito nang _____.

- A. padabog
- B. may kawilihan
- C. pahapyaw
- D. nagmamadali

_____2. Sino sa mga sumusunod ang dapat nating tularan dahil sa nagpapakita siya ng kawilihan sa mga pamanang kultural ng ating bansa?

A.

C.

B.

D.

_____3. Paano ka makatutulong sa pagpapanatili ng mga pagpapahalagang Pilipino?

- A. sa pag-aaral ng mga pagpapahalaga ng ibang lahi
- B. sa pagsali sa pagtipun-tipon laban sa pamahalaan
- C. sa pakikilahok sa iba't ibang samahan pangmatanda
- D. sa pagsasabuhay ng mga ito sa pang-araw-araw na gawain

- _____4. Tinuturuan si Tina ng kaniyang mga magulang ng paggamit ng “po” at “opo” sa pakikipag-usap sa nakatatanda. Kung ikaw si Tina, ano ang gagawin mo?
- A. Hindi ako iimik at tatalikuran ko sila.
 - B. Magmamaktol ako habang nakikinig.
 - C. Pakikikingan ko ang aking mga magulang.
 - D. Magagalit ako sa kanila.
- _____5. Ang mga sumusunod ay nagpapakita ng kawilihan sa pakikinig at pag-unawa sa mga itinuturong kulturang di-materyal. Alin ang hindi?
- A. Si Maila na nakasimangot tuwing pinangangaralan ng kaniyang ina.
 - B. Si Owen na pinakikikingan ang mga kaugaliang itinuturo ng kaniyang guro.
 - C. Si Urion na pinag-aaralan ang mga pagpapahalaga ng ibang lahi.
 - D. Si Roy na hindi nakikiisa sa pagpapanatili ng kaayusan at kalinisan ng kanilang pamayanan.

Aralin**1****Pamanang Kultural ng Aking Lahi,
Gabay sa Aking Kinabukasan**

Bilang mga Pilipino, mayroon tayong mga tungkulin sa ating bansang Pilipinas. Isa na rito ay ang pagmamahal sa bayan na maaari nating maipakita sa pamamagitan ng pagmamalaki ng sarili nating kultura. Ang ating kultura ang nagpapakilala ng ating pagka-Pilipino at nagpapakita ng ating pagkakaiba sa ibang lahi. Isa ito sa mga bumibigkis sa atin tungo sa iisang mithiin.

Pagmasdan ang larawan sa ibaba. Nakalahok ka na ba sa pagdiriwang na ito?

Ito ay ang sikat na Pista ng Panagbenga o ang Pista ng mga Bulaklak ng Baguio. Ito ay isang pagdiriwang sa Baguio na dinadaluhan ng mga Pilipino mula sa iba't ibang panig ng bansa. Marami ang nakikiisa sa pag-alaala at pagdiwang ng ganitong kasiyahan na bahagi na ng kulturang Pilipino.

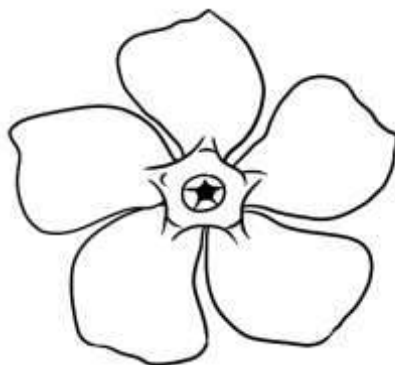
Pagkatapos ng modyul na ito, inaaasahang makapagpapakita ka ng kawilihan sa pakikinig o pagbabasa ng mga pamanang kulturang materyal (hal. kuwentong bayan, alamat, mga, epiko at iba pa) at di-materyal (hal. mga magagandang kaugalian, pagpapahalaga sa nakatatanda, at iba pa.)

Balikan

Napag-aralan mo sa nakaraang modyul ang tungkol sa pagpapanatili ng tahimik, malinis, at kaaya-ayang kapaligiran bilang paraan ng pakikipagkapuwa-tao.

Isulat ang titik ng gawaing nagpapakita nito sa loob ng talulot ng sampaguita.

- A- pagtakas sa mga gawaing-bahay
- B- pagsunod sa *curfew hours* ng barangay
- C- pag-imbak ng basura sa bakuran ng kapitbahay
- D- pagtapon ng mga basura sa wastong basurahan
- E- pagbuhos sa pampublikong palikuran pagkatapos gamitin

Ang pagpapanatili ng tahimik, malinis, at kaaya-ayang kapaligiran bilang paraan ng pakikipagkapuwa-tao ay bahagi ng pagpapahalagang itinuturo sa atin. Ang pagpapahalagang ito ay bahagi ng kulturang Pilipino.

Tuklasin

Ano ang kadalasang ginagawa ninyong magkakapatid tuwing Noche Buena? Tumutulong ba kayo sa paghahanda ng mga pagkain o nakikipaglaro sa inyong kapatid, kaibigan, o kalaro?

Basahin mo ang diyalogo sa ibaba. Alamin kung ano ang pinagkakaabalahan nina Richie at ng kaniyang mga pinsan sa Noche Buena.

Malayo ang naging byahe nina Richie at ng kaniyang Tatay mula sa Maynila patungo sa probinsiya. Sa wakas, makikita na niya ang kaniyang lolo, lola, tiyo, tiya, at ang kaniyang mga pinsan. Magkakasama-sama sila sa Araw ng Pasko.

Sa Noche Buena...

Pia: Richie, tara. Tinatawag ka na nina lolo at lola. Ikaw na lang ang wala sa sala.

Richie: Bakit po Ate Pia?

Pia: Tuwing Noche Buena, kinaugalian na kasi rito na habang ang ating mga magulang ay abala sa paghahanda ng mga pagkain, tayo namang mga bata ay babasahan nina Lolo Felipe at Lola Corazon ng kwento. Magaling silang magkwento! Nakamamangha!

Richie: Ngunit may tinatapos pa akong *mobile game*. Huwag na tayong pumunta roon. Halika, tuturuan kita ng larong ito.

Pia: Ayoko! Mas magandang makinig sa kuwento nina Lolo at Lola. Nakakaaliw ang mga kuwentong kanilang binabasa.

Habang ang lahat ay abala sa kani-kaniyang gawain, si Richie naman ay mag-isang naglalaro sa may hagdanan. Hindi niya naririnig ang ingay ng kaniyang mga pinsan. Tanging ang boses ng kaniyang lolo at lola na magiliw na nagbabasa ng kwento ang kaniyang naririnig.

Tumayo siya para tignan sila sa sala. Nakita niya ang kaniyang mga pinsan na masayang nakikinig sa kwento ng dalawang matanda kaya naman umupo siya sa hulihan at nakinig na rin sa kwento.

Mga bata: Ang ganda ng kuwento!

Klap! Klap! Klap!

Ding! Dong! Ding! Dong!

Mga bata: Yehey, Pasko na!

Sabay-sabay silang pumunta sa hapag-kainan at masayang pinag-usapan ang kuwentong binasa nina Lolo Felipe at Lola Corazon habang kumakain.

Panuto: Sagutin ang mga tanong tungkol sa diyalogong binasa. Isulat ang sagot sa iyong sagutang papel.

1. Bakit pumunta sina Richie at Tatay sa probinsya?

2. Bakit mas gusto ni Pia na makinig sa kuwentong babasahin ng kaniyang Lolo at Lola kaysa maglaro ng *mobile game*?

3. Paano natin maipakikita na pinahalagahan natin ang kuwentong bayan, alamat, at epiko na binabasa sa atin?

4. Kung ikaw si Richie, ano ang gagawin mo kapag niyaya ka ni Ate Pia na makinig sa kuwentong babasahin ng inyong lolo't lola?

5. Batay sa binasa mong diyalogo, magbigay ng isang paraan na nagpapakita ng iyong pagpapahalaga sa ating kulturang materyal at di-materyal.

Suriin

Ang kultura ay sumasalamin sa paraan ng pamumuhay natin at ng ating mga katutubo. Ito ay nahahati sa dalawa: materyal na kultura at di-materyal.

Ang materyal na kultura ay tumutukoy sa mga bagay na nakikita at nahahawakan na ginagamit ng mga mamamayan para ipaliwanag ang kanilang kultura. Ang mga imbensyon, mga gusali, at mga gawaing sining ay bahagi ng ating materyal na kultura. Gayundin ang mga katutubong pagkain na litson, kare-kare, bibingka, biko, at suman. May natatangi rin tayong pananamit

tulad ng barong tagalog, baro't saya, tapis, at bahag. Ang mga kuwentong bayan na nakasulat sa mga aklat tulad ng alamat, mito, parabula, pabula, at epiko ay kabilang dito. Ang mga pinanonood nating mga katutubong sayaw sa pagtatanghal tulad ng Cariñosa, Polka sa Nayon, Sayaw sa Bangko, Singkil, at Tinikling ay ilan sa mga materyal na kultura ng ating bansa. Isinasayaw ang mga ito sa saliw ng musika. Dagdag pa rito ay ang mga awiting katutubo gaya ng Sitsiritsit Alibangbang, Bahay Kubo, Sarung Banggi, at Atin Ku Pung Singsing. Ang mga ito ay nalikha gamit ang mga instrumentong pangmusikal at nakasulat sa kanilang *musical scores*. May mga katutubong laro rin tayo tulad sipa, syato, patentiro, sungka, at luksong tinik.

Samantala, ang di-materyal na kultura ay hindi nahahawakan subalit ito ay maaaring makita o maobserbahan. Ito ay bahagi ng pang-araw-araw na pamumuhay ng tao at sistemang panlipunan, (Mooney, 2011).

Kabilang sa di-materyal na kultura ay ang mga kaugaliang Pilipino gaya ng bayanihan at pagkakabuklod-buklod ng mag-anak. May mga paniniwala at tradisyon din tayo tungkol sa anito, espiritu, kaluluwa, at Senakulo. Kilala rin tayo sa pagiging magiliwin sa pagtanggap sa bisita at pagpapahalaga sa edukasyon.

Ang kulturang materyal at di-materyal ay sumasalamín sa ating pagka-Pilipino. Ipinapakita ng mga ito ang pamumuhay ng ating mga ninuno maging pamumuhay ng sa kasalukuyan. Mahalagang magpakita tayo ng kawilihan sa pakikinig o pagbabasa ng mga pamanang kulturang materyal at di-materyal dahil tatak ito ng ating pagka-Pilipino. Upang makamit din ang minimithi sa kinabukasan, mahalagang pakinggan at unawain ang mga itinatuturing pagpapahalaga at magagandang kaugalian sa atin tulad ng paggalang sa magulang at nakatatanda, pananalig sa Diyos, pagmamahal sa pamilya at bayan, at iba pa.

Pagyamanin

Gawain 1

Ano ang iyong gagawin sa sumusunod na sitwasyon? Ipaliwanag sa dalawa hanggang tatlong pangungusap kung bakit ito ang gagawin mo. Isulat ang iyong sagot sa sagutang papel.

1. Niyaya ka ng iyong mga kaklase na sumali sa pagsayaw ng Cariñosa.

2. Sa pamamasyal niyo sa Baguio City nakita mo na nakabahag ang isang matanda nais ng nanay mo na magpakuha ng larawan. Sasama ka ba sa kanila?

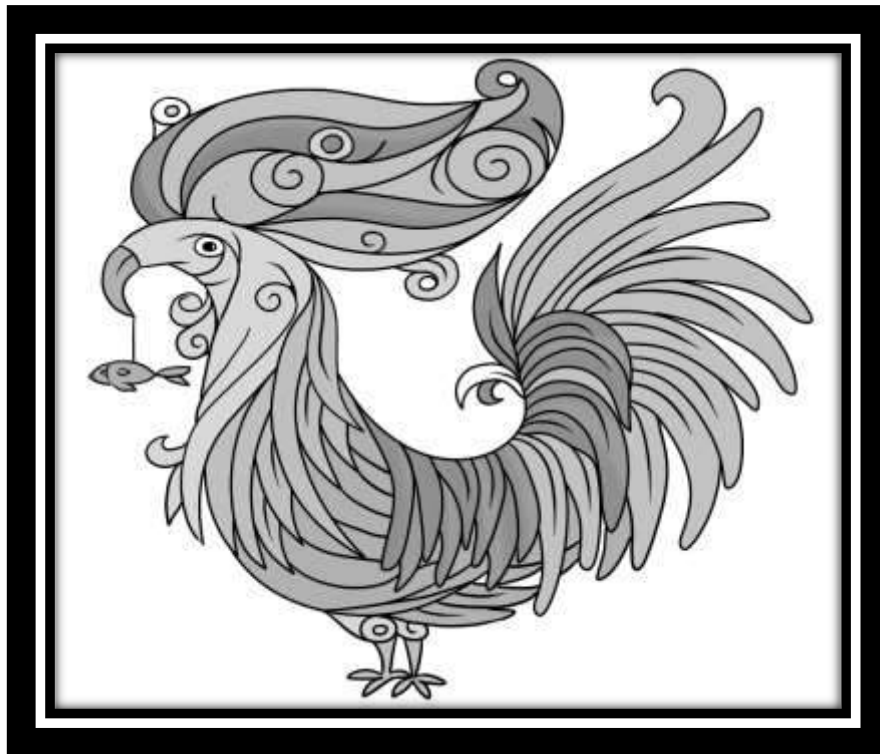
3. Iniimbitahan lahat ng mga mag-aaral sa inyong paaralan na manood ng palatuntunan ukol sa Buwan ng Wika.

4. Napansin mo ang iyong kaklase na walang baon at nakaupo lang sa isang sulok.

5. Binigyan ka ng iyong ninang ng mga aklat tungkol sa mga alamat, epiko, at kuwentong bayan ng mga Pilipino.

Gawain 2

Ang sarimanok ay bahagi ng kultura ng mga Maranao na pinaniniwalaang maaaring magdala ng suwerte at magandang kapalaran. Ano ba ang pinagmulan ng sarimanok? Maraming bersyon ang alamat ng sarimanok, patunay na makulay ang kulturang Maranao. Ang simbolong sarimanok ay hindi lamang dapat ipagmalaki ng Maranao kundi ng bawat Pilipino sapagkat ito ay bahagi ng kultura.

Basahin ang isang bersyon ng alamat ng sarimanok. Maaari ring pakiusapan ang iyong magulang o nakatatandang kapatid na basahin ito para sa iyo habang ikaw ay nakikinig nang mabuti. Gawin ito nang may kawilihan. Sagutin ang mga tanong pagkatapos basahin o pakinggan ang alamat.

Ang Alamat ng Sarimanok

Si Sari ay ang kaisa-isang anak na dalaga ng Sultan ng Maranao. Siya ay maganda at mabait. Kaya naman, mahal na mahal siya ng sultan at maging ng mga tao sa kanilang lugar.

Sa ikalabingwalong kaarawan ni Sari, isang malaking salo-salo ang inihanda ng kaniyang ama. Punong- puno ang kanilang bakuran ng mga bisita na masayang nagdiriwang ng kaarawan ni Sari.

Nagsasaya ang lahat nang biglang may lumitaw na isang napakalaking tandang na iba- iba ang kulay ng balahibo. Bukod dito, kumikinang pa ang mga ito. Nagulat ang lahat! Magarang-magara ang tindig ng tandang. Lalo pa silang nagulat nang sa isang iglap ay naging isang makisig na prinsipe ito. Ang prinsipeng ito ay ang namamahala sa kalangitan. Siya ay mayroong isang mahiwagang kapangyarihan. Magalang na nagsalita ang prinsipe, “Naparito ako upang kunin ang dalagang minamahal ko”. Walang imik, lumapit si Sari sa prinsipe. Nagbalik- anyo ang prinsipe sa isang tandang at lumipad kasama si Sari patungo sa kalangitan.

Hindi na nakita si Sari mula noon. Dahil dito, lungkot na lungkot ang sultan. Araw-araw niyang hinintay ang pagbabalik ng dalawa ngunit hindi na sila bumalik.

Isang araw, iniutos ng sultan sa pinakamagaling na manlililok ng tribu na ililok ang tandang na tumangay sa kaniyang pinakamamahal na anak. Nayari ang isang napakagandang lilok sa kahoy. Kinalaunan tinawag itong sari-manok at ito ay naging simbolo ng kanilang tribu.

Panuto: Sagutin ang mga tanong tungkol sa alamat na binasa o pinakinggan. Para sa bilang 1-3, isulat ang titik ng tamang sagot sa iyong sagutang papel at sagutin sa pangungusap ang bilang 4 at 5.

1. Ano ang napulot mong kaalaman tungkol sa kulturang Pilipino mula sa alamat?
 - A. Ang mga sagisag ng Pilipinas ay may makulay na kuwento ng kanilang pinagmulan.
 - B. Ang mga alamat ay likhang isip lamang.
 - C. Ang sarimanok ay sagisag lamang ng mga Maranao.
 - D. Ang mga diwata ay nagbibigay ng parusa kaya dapat mag-ingat sa mga ginagawa.

2. Ang binasa o pinakinggan mong alamat ay bahagi ng kulturang materyal ng ating lahi. Ang mga sumusunod ay kabilang sa kulturang materyal **maliban** sa isa. Alin ito?
 - A. **epiko**
 - B. awit
 - C. **epiko**
 - D. wastong kaugalian

3. Bakit kailangang basahin o pakinggan ang mga kuwentong bayan, alamat, o epiko nang may kawilihan?
 - A. para may maikuwento rin sa kapwa
 - B. upang may matutuhan na bahagi ng ating lahi
 - C. dahil ang mga ito ay makapagpapatatag sa atin
 - D. sapagkat ito ang nakasaad sa ating mga tungkulin bilang isang Pilipino

4. Ano ang sagisag o simbolo sa inyong lugar na bahagi ng kulturang Pilipino? Ipaliwanag kung bakit bahagi ito ng ating kultura.

5. May nabasa o napakinggan ka na ba kahalintulad ng alamat ng sarimanok? Ano ang pamagat nito? Ano ang kahalagahan nito sa kulturang Pilipino?

Kung wala pa, magsaliksik ng isang alamat na nagpapakita ng kulturang Pilipino at basahin ito. Isulat ang buod nito sa limang pangungusap.

Isaisip

Panuto: Kompletuhin ang sumusunod na pangungusap na nagpapahayag ng iyong natutunan mula sa aralin ng modyul na ito.

1. Nakawiwiling magbasa ng mga kwentong bayan dahil_____

2. Hihikayatin ko ang aking kapwa bata na awitin nang maayos ang “*Ang Bayan Ko*” upang_____

3. Dapat kong pakinggan nang mabuti ang mga pangaral ng aking mga magulang upang _____

4. Ang kulturang materyal at di-materyal ay mahalaga sa ating mga Pilipino kaya naman _____

Isagawa

Panuto: Pumili ng isang gawain na nagpapakita ng iyong kawilihan sa materyal at di-materyal na pamanang kultural. Kunan ang sarili ng larawan o *video* habang ginagawa ito. Sundin ang rubrik sa gawaing ito.

Mga Gabay na Tanong:

1. Ano ang naramdaman mo habang isinasagawa ang napili mong gawain?

2. Bakit ang nasabing gawain ang napili mo?

3. Ano ang natutunan mo mula rito tungkol sa kulturang Pilipino?

4. Paano mo naipakita ang kawilihan sa pagsasagawa ng iyong gawain?

5. Bakit kailangang isabuhay ang mga gawaing nabanggit?

Rubrik sa Paggawa

Mga Pamantayan	Labis ang naipakita sa inaasahan (5)	Sapat na naipakita ang inaasahan (3)	Malaki ang kakulangan sa inaasahan (1)	Walang pagtatangka na magpakita ng inaasahan (0)
Ang larawan o <i>video</i> ay nagpapakita ng materyal at di-materyal na pamanang kultural.				
Ang larawan o <i>video</i> ay nagpapakita ng kawilihan sa materyal at di-materyal na pamanang kultural.				
Kahusayan sa gawain				

Tayahin

I. **TAMA o MALI. Panuto:** Isulat ang **TAMA** kung wasto ang isinasaad ng pangungusap tungkol sa pagpapakita ng kawilihan sa pakikinig o pagbabasa ng mga pamanang kulturang materyal at di-materyal at **MALI** kung hindi wasto.

- _____ 1. Ang pagbabasa ng mga kwentong bayan, alamat, at epiko ay kasiya-siyang gawin dahil may nalalaman ka na bahagi ng iyong kultura.

- ____ 2. Magalit sa tuwing napagsasabihan tungkol sa mga pagpapahalagang dapat taglayin.
- ____ 3. Mahalagang pakinggan ang mga wastong kaugaliang itinuturo ng mga nakatatanda dahil gabay ito tungo sa maayos na kinabukasan.
- ____ 4. Ang pakikinig ng mga katutubong awiting Pilipino ay hindi na naaayon sa modernong panahon dahil hindi naman ito nakakatulong sa kaunlaran ng ating bansa.
- ____ 5. Ang tanging kailangan natin ay ang mga makabagong kwento tungkol sa kinakaharap ng mga mamamayan sa modernong panahon.

II. Panuto: Piliin ang titik ng tamang sagot at isulat ito sa inyong sagutang papel.

- ____ 1. Minsan ay napagsabihan ang mga magkakapatid na sina Elsa, Ana, at Maya ng kanilang magulang tungkol sa kanilang mga inaasal na hindi kanais-nais. Naiinis na si Ana sa kanilang magulang samantalang si Maya naman ay nagagalit sa kanila. Kung ikaw si Elsa, ano ang sasabihin mo sa kanila?
- A. “Maging pasaway nalang tayo para lalo silang magalit sa atin.”
 - B. “Umalis nalang tayo sa bahay. Hindi naman nila tayo mahal.”
 - C. “Pakinggan natin sila dahil para lang naman ito sa atin.”
 - D. “Huwag na lang natin sundin ang mga sinasabi nila.”

- ____2. Bakit kailangang kawilihan ang pagbabasa ng mga kulturang materyal ng ating bansa?
- A. upang madagdagan ang kaalaman tungkol sa kulturang Pilipino
 - B. kasi iyon ang sabi ng mga guro
 - C. dahil isa itong karapatan ng bata
 - D. para magamit nang wasto ang bakanteng oras
- ____3. Binilhan ka ng iyong nanay ng aklat ng mga kwentong bayan, sayaw, at alamat. Ngunit hindi ka mahilig magbasa ng mga ito dahil hilig mo lang ang paglalaro ng *computer games*. Ano ang dapat mong gawin?
- A. Itago lang ang mga ito sa kahon.
 - B. Itapon ang mga ito sa basurahan.
 - C. Ibigay na lang ang mga ito sa iba.
 - D. Basahin ang mga ito at ipahiram sa iba.
- ____4. Kasama ninyo sa bahay ang inyong lolo at lola. Mahilig silang makinig sa mga lumang awitin. Hindi mo gusto ang mga awiting ito dahil mas gusto mo ang napapanahong awitin. Ano dapat mong gawin sa ganitong sitwasyon?
- A. Sirain ang *player* nila.
 - B. Paalisin sila sa bahay.
 - C. Awayin ang lolo at lola mo.
 - D. Sumabay lang sa pakikinig.

____ 10. Paano natin mapapahalagahan ang ating sariling kultura sa modernong panahon?

- A. sa panonood ng mga palabas tungkol sa iniidolong mga artista
- B. sa pagsali sa mga organisasyon na tumutuligsa sa pamahalaan
- C. sa pakikinig o pagbabasa nang may galak sa mga pagpapahalagang Pilipino tulad ng kuwentong bayan
- D. sa pakikipagkwentuhan sa mga kaibigan tungkol sa napapanahong mga isyu sa pamayanan.

Karagdagang Gawain

Magbasa ng isang alamat na mula sa inyong rehiyon. Isulat ang limang pinakamahalagang pangyayari sa alamat. Pagsunod-sunurin ang pagkakasulat ayon sa pangyayari. Sa ika-anim na bilang, isulat ang aral na napulot mo mula sa binasang alamat. Sundin ang rubrik sa ibaba sa pagsasagawa nito.

(Pamagat)

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____

Rubrik sa Paggawa:

5 puntos	4 puntos	3 puntos	2 puntos	1 puntos
Nakasusulat ng anim na pangungusa p na nagsasaad ng pinakamahal agang pangyayari at aral mula sa alamat na binasa.	Nakasusulat ng limang pangungusa p na nagsasaad ng pinakamahal agang pangyayari at aral mula sa alamat na binasa.	Nakasusulat ng apat na pangungusa p na nagsasaad ng pinakamahal agang pangyayari at aral mula sa alamat na binasa.	Nakasusulat ng tatlong pangungusa p na nagsasaad ng pinakamahal agang pangyayari at aral mula sa alamat na binasa.	Nakasusulat ng isa hanggang dalawang pangungusa p na nagsasaad ng pinakamahal agang pangyayari at aral mula sa alamat na binasa.

Susi sa Pagwawasto

Isaisip

- Mga Posibleng Sagot:
 *sumasalaamin ito sa kulturang Pilipino
 *may natutuhan tayong aral mula rito
 *may natutuhan tayong aral mula rito
 *maipakita rin nila ang kawilihan sa pagkanta ng pamamagaling kultural
 *mapahalagahan namin ang awit
 *upang patuloy itong maging bahagi ng ating kultura
 3. Mga Posibleng Sagot:
 *bumuti ang aking buhay sa hinaharap
 *may matutuhan na gagamitin sa pang-araw-araw na pamumuhay at pakikitungo sa kapuwa
 *upang maging isang mabuting tao
 *upang maging maayos ang kinabukasan
 4. Mga Posibleng Sagot:
 *kailangan natin itong paunlarin at
 *kailangan natin itong kawilihan at
 *pahalagahan
 *kailangan nating itong ingatan at gamitin o isagawa nang maayos

Isagawa

- Mga Posibleng Sagot:
 *Ako ay masaya.
 *Ako ay natutua.
 2. Magkakaroon ng iba-ibang sagot ang mga bata ngunit inaasahang ang sagot ay positibo.
 3. Magkakaroon ng iba-ibang sagot ang mga bata ngunit inaasahang ang sagot ay positibo.
 4. Magkakaroon ng iba-ibang sagot ang mga bata ngunit inaasahang ang sagot ay positibo.
 5. Mga Posibleng Sagot:
 *upang mapanatili ang pamamagaling kultural ng ating bansa
 *upang mapanatili ang pamamagaling kultural ng ating bansa
 *upang mapanatili ang pamamagaling kultural ng ating bansa
 *upang mapanatili ang pamamagaling kultural ng ating bansa
 *upang mapanatili ang pamamagaling kultural ng ating bansa
 *upang mapanatili ang pamamagaling kultural ng ating bansa

Payamanin

Gawain 1

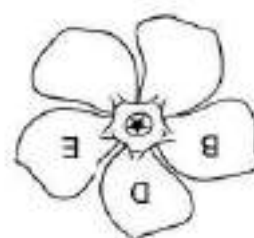
- Mga Posibleng Sagot:
 *Sasali po ako sa pagsasayaw ng Carhosa.
 *Tatanggapin ko ang paanyaya ng aking mga kaklase.
 2. Mga Posibleng Sagot:
 *Sasama po ako kay Nanay.
 *Sasama po ako kay Nanay na magpakukuha ng larawan.
 3. Mga Posibleng Sagot:
 *Manonood po ako ng palatuntunan.
 *Makikilisa po ako sa panonood ng palatuntunan.
 4. Mga Posibleng Sagot:
 *Bibigyan ko po ng pagkain ang kaklase ko.
 *Hahatian ko po ng aking baon aking kaklase.
 5. Mga Posibleng Sagot:
 *Babasahin ko po ang mga aklat na ibinigay ng
 *Ipapahiram ko po ang mga ito sa iba pagkatapos
 *basahin.
 *Ingatan ko po ang mga ito.

Gawain 2

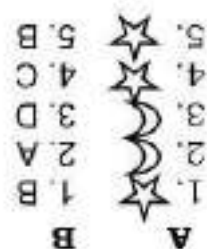
- A
 2. D
 3. A
 4. Magkakaroon ng iba-ibang sagot ang mga bata.
 5. Magkakaroon ng iba-ibang sagot ang mga bata.

Tuklasin

- upang doon ipagdili ang mga kuwentong binabasa
 2. dahil nakakaaliw ang mga kuwentong binabasa
 3. kung nakikinig tayong maayos habang may nagbabasa
 4. sasamahin ang mga pinas sa sala
 5. Mga Posibleng Sagot:
 *pakikinig nang may kasiyahan sa mga kuwentong bayan ng mga Pilipino
 *pagsasabuhay ng tradisyong Pilipino tulad ng pagsasama-sama ng mga pamilya sa kapaskuhan

Balikan

Subukin

Sanggunian

Ang Panagbenga ng Baguio City. "BAGUIO" Yaman Ng Pilipinas. Retrieved March 8, 2021, from <https://327471306460665032.weebly.com/mga-pista-at-pagdiriwang.html>

Ano ang kultura ayon Kay Andersen at Taylor, Panopio, at Mooney?. (2017, June 17). BRAINLY. Retrieved April 21, 2020, from <https://brainly.ph/question/603787>

Pangcoga, W. Z. (2014, March 4). SARIMANOK: The Legendary Bird of Maranao Tribe. Tugaya Artefacts Blog. Retrieved March 8, 2021, from <https://tugayaartefactsblog.wordpress.com/2014/03/04/sarimanok-the-legendary-bird-of-maranao-tribe/>

Para sa mga katanungan o puna, sumulat o tumawag sa:

Department of Education - Bureau of Learning Resources (DepEd-BLR)

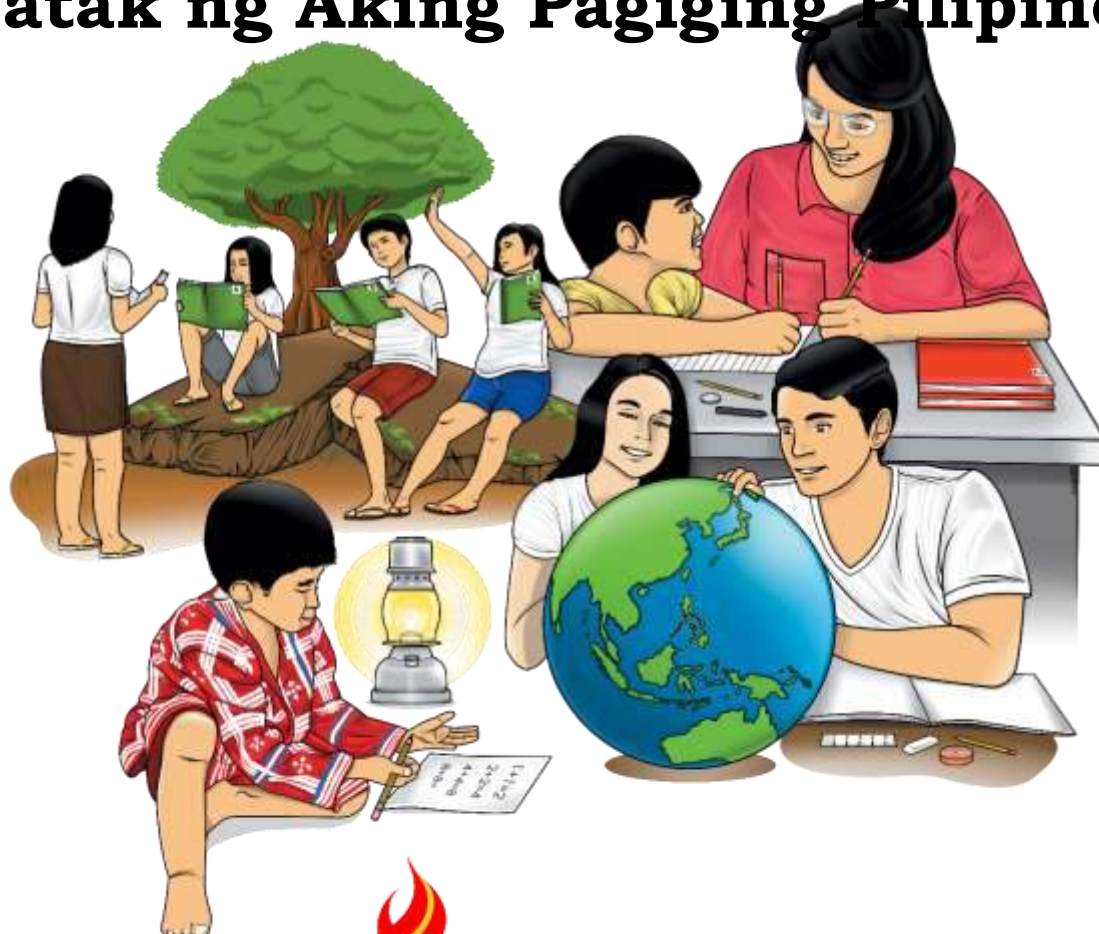
Ground Floor, Bonifacio Bldg., DepEd Complex
Meralco Avenue, Pasig City, Philippines 1600

Telefax: (632) 8634-1072; 8634-1054; 8631-4985

Email Address: blr.lrqad@deped.gov.ph * blr.lrpd@deped.gov.ph

Edukasyon sa Pagpapakatao

**Ikatlong Markahan – Modyul 2:
Kultura ng Iba’t Ibang Pangkat,
Tatak ng Aking Pagiging Pilipino**

Edukasyon sa Pagpapakatao – Ikaapat na Baitang
Alternative Delivery Mode

Ikatlong Markahan – Modyul 2: Kultura ng Iba’t Ibang Pangkat Tatak ng Aking
Pagiging Pilipino
Unang Edisyon, 2020

Isinasaad sa Batas Republika 8293, Seksiyon 176 na: Hindi maaaring magkaroon ng karapatang-sipi sa anumang akda ang Pamahalaan ng Pilipinas. Gayunpaman, kailangan muna ang pahintulot ng ahensiya o tanggapan ng pamahalaan na naghanda ng akda kung ito ay pagkakakitaan. Kabilang sa mga maaaring gawin ng nasabing ahensiya o tanggapan ay ang pagtakda ng kaukulang bayad.

Ang mga akda (kuwento, seleksiyon, tula, awit, larawan, ngalan ng produkto o *brand name*, tatak o *trademark*, palabas sa telebisyon, pelikula, atbp.) na ginamit sa modyul na ito ay nagtataglay ng karapatang-ari ng mga iyon. Pinagsumikapang matunton ang mga ito upang makuha ang pahintulot sa paggamit ng materyales. Hindi inaangkin ng mga tagapaglathala at mga may-akda ang karapatang-aring iyon. Ang anomang gamit maliban sa modyul na ito ay kinakailangan ng pahintulot mula sa mga orihinal na may-akda ng mga ito.

Walang anumang parte ng materyales na ito ang maaaring kopyahin o ilimbag sa anumang paraan nang walang pahintulot sa Kagawaran.

Inilathala ng Kagawaran ng Edukasyon

Kalihim: Leonor Magtolis Briones

Pangalawang Kalihim: Diosdado M. San Antonio

Bumuo sa Pagsusulat ng Modyul

Manunulat:	Josephine Bruselas-Mien Lea B. Perez	Agnes Dejuras-Nocos Jessica Abanto-Pura
Konsultant:	Mary Jean B. Brizuela Dollie G. Franche	Sheila C. Bulawan Irene F. Yazon
Tagaguhit:	Jed T. Adra	
Tagalapat:	Jeffrey B. Sape Marvin DJ. Villafuerte	John Claude R. Caunca
Tagapamahala:	Gilbert T. Sadsad Grace U. Rabelas Jily I. Rocas	Francisco B. Bulalacao Lailanie R. Lorico Merlita B. Camu

Inilimbag sa Pilipinas ng _____

Department of Education – Region No. V

Office Address: Regional Center Site, Rawis, Legazpi City 4500

Contact: 0917-178-1288

E-mail Address: region5@deped.gov.ph

Edukasyon sa Pagpapakatao

**Ikatlong Markahan – Modyul 2:
Kultura ng Iba't Ibang Pangkat
Tatak ng Aking Pagiging Pilipino**

Paunang Salita

Ang Self-Learning Module o SLM na ito ay maingat na inihanda para sa ating mag-aaral sa kanilang pag-aaral sa tahanan. Binubuo ito ng iba't ibang bahagi na gagabay sa kanila upang maunawaan ang bawat aralin at malinang ang mga kasanayang itinakda ng kurikulum.

Ang modyul na ito ay may inilaang Gabay sa Guro/Tagapagdaloy na naglalaman ng mga paalala, pantulong o estratehiyang magagamit ng mga magulang o kung sinumang gagabay at tutulong sa pag-aaral ng mga mag-aaral sa kani-kanilang tahanan.

Ito ay may kalakip na paunang pagsusulit upang masukat ang nalalaman ng mag-aaral na may kinalaman sa inihandang aralin. Ito ang magsasabi kung kailangan niya ng ibayong tulong mula sa tagapagdaloy o sa guro. Mayroon ding pagsusulit sa bawat pagtatapos ng aralin upang masukat naman ang natutuhan. May susi ng pagwawasto upang makita kung tama o mali ang mga sagot sa bawat gawain at pagsusulit. Inaasahan namin na magiging matapat ang bawat isa sa paggamit nito.

Pinapaalalahanan din ang mga mag-aaral na ingatan ang SLM na ito upang magamit pa ng ibang mangangailangan. Huwag susulatan o mamarkahan ang anumang bahagi ng modyul. Gumamit lamang ng hiwalay na papel sa pagsagot sa mga pagsasanay.

Hinihikayat ang mga mag-aaral na makipag-ugnayan agad sa kanilang guro kung sila ay makararanas ng suliranin sa pag-unawa sa mga aralin at paggamit ng SLM na ito.

Sa pamamagitan ng modyul na ito at sa tulong ng ating mga tagapagdaloy, umaasa kami na matututo ang ating mag-aaral kahit wala sila sa paaralan.

Alamin

Ang Pilipinas ay kilala sa mayamang kultura dahil sa natatanging mga kaugalian, pagpapahalaga, tradisyon, at paniniwala. Naging makulay ito dahil sa mahigit na 175 pangkat-etniko sa Pilipinas. Bawat pangkat-etniko ay may sariling pagkakakilanlan at kultura na ipinakikita ng kanilang katutubong sayaw, kasuotan, laro, pananalita, at kuwento. Ang pagsakop sa ating bansa ng mga dayuhan gaya ng Kastila, Amerikano, at Hapones, ay naging daan sa pagkakaiba-iba ng bawat pangkat. Gayunpaman, may ilan sa pangkat-etniko na napanatili ang katutubong tradisyon at paniniwala.

Bilang isang Pilipino, nararapat lamang na pahalagahan ang kulturang ating kinamulatan at kultura ng iba pang pangkat-etnikong Pilipino. Kung may pagpapahalaga tayo sa kultura ng bawat isa, magkakaroon ng pagkakaintindihan at paggalang ang mga Pilipino.

Sa modyul na ito, mahalagang matutunan mong ipagmalaki at pahalagahan ang nasuring kultura mula sa iba't ibang pangkat-etniko tulad ng kuwentong-bayan, katutubong sayaw, awit, laro, at iba pa.

Subukin

A. Panuto: Lagyan ng **tsek (/)** kung wasto ang isinasaad ng pangungusap hinggil sa pagpapahalaga ng kultura ng iba't ibang pangkat etnikong Pilipino at **ekis (X)** kung hindi. Isulat ang iyong sagot sa sagutang papel.

- _____ 1. Mahalagang pag-aralan ang mga awit at sayaw ng ibang pangkat-etnikong Pilipino dahil sumasalamín ito ng ating pagka-Pilipino.
- _____ 2. Wala namang masama kung pagtawanan ang mga awit at sayaw ng ibang pangkat dahil sa kakaiba nitong tono at wika.
- _____ 3. Higit na kailangang pag-aralan ang kultura ng iba't ibang pangkat-etnikong Pilipino kaysa sa kultura ng mga dayuhan.
- _____ 4. Ang pagsuri sa mga kuwentong-bayan, awit, sayaw, at laro ng mga pangkat-etnikong Pilipino ay inaasahang gawin ng bawat mamamayan.
- _____ 5. May pagkakaiba-iba ang kultura ng bawat pangkat-etnikong Pilipino kung kaya mahalagang unawain at igalang ang mga pagkakaiba upang maiwasan ang di pagkakaunawaan.

B. Panuto: Piliin ang titik ng tamang sagot at isulat ito sa inyong sagutang papel.

_____6. Bibisitahin ng mga mag-aaral ang isang museo sa kalapit- bayan. Pag-aaralan nila ang mga sinaunang kagamitan, pamumuhay, at pananamit ng pangkat-etniko na naroon. Hinihikayat ang lahat na sumali. Kung ikaw ay isang mag-aaral, sasama ka ba o hindi? Bakit?

- A. Hindi po, dahil sayang ang perang ipambabayad dito.
- B. Opo, para makapamasyal kasama ang mga kaibigan.
- C. Hindi po, dahil hindi mahalagang pag-aralan ang mga iyon.
- D. Opo, dahil mahalagang pag-aralan ang kultura ng kapwa Pilipino.

_____7. Napanood mo sa telebisyon ang tungkol sa isang nagtapos sa kolehiyo na nagsuot ng bahag sa kanilang Araw ng Pagtatapos bilang pagmamalaki sa pangkat-etnikong kaniyang kinabibilangan. Bilang manonood, ano ang iyong reaksiyon dito? Bakit?

- A. Matatawa kasi kakaiba ang kaniyang suot.
- B. Magagalit kasi nagpapapansin siya sa mga tao.
- C. Hahangaan siya dahil ipinagmamalaki niya ang kaniyang pangkat.
- D. Mahihiya para sa kaniya dahil bihira na ang nagsusuot ng kanilang katutubong damit.

- _____8. Napansin mo na pinagtatawanan ng iyong kaibigan ang paraan ng pagsasalita ng isang pangkat dahil sa kakaiba ito sa tono ng pagsasalita ninyo. Bilang kaibigan niya, ano ang gagawin mo? Bakit?
- A. Aawayin ko siya dahil masama ang kaniyang ginagawa.
 - B. Hahayaan lang siya dahil hindi ko naman iyon problema.
 - C. Pagtatawanan din sila dahil kakaiba ang tono ng kanilang pagsasalita.
 - D. Pagsasabihan na mali ang kaniyang ginagawa dahil dapat igalang ang pagkakaiba-iba ng bawat isa.
- _____9. Binigyan kayo ng gawain ng inyong guro. Magsusuri kayo ng isang kuwentong bayan ng isa sa mga pangkat etnikong Pilipino. Ano ang gagawin mo?
- A. Balewalain ang pagsasanay.
 - B. Babasahin at iintindihin ito nang maayos.
 - C. Ipabasa ang kuwentong-bayan sa kapatid.
 - D. Pakiusapan ang Nanay na siya ang gumawa nito.
- _____10. Paano mo maipakikita na pinahahalagahan mo ang kultura ng kapwa Pilipino?
- A. Hindi makikihalubilo sa kanila.
 - B. Pagtatawanan ang kanilang kinamulang kultura na iba sa aming kultura.
 - C. Pagsasabihan sila nang hindi magagandang bagay tungkol sa kanilang kultura.
 - D. Igagalang ang kanilang kinamulang pamumuhay, pananamit, at pagsasalita.

Aralin 1

Kultura ng Iba't Ibang Pangkat, Tatak ng Aking Pagiging Pilipino

Ang diyalekto at lenggwahe ng mga tao sa isang lugar ay bahagi ng kultura nito. Sabi nga, ang wika ay sumasalamín sa kultura ng bansa.

Ayon sa ulat ni FR Jimenez sa GMA News Online, batay sa isinagawang pag-aaral ng National Statistics Office (NSO) sa 2000 Census of Population and Housing (CPH), lumilitaw na tinatayang 150 diyalekto at lenggwahe mayroon tayo sa Pilipinas.

Ipinakikita nito na sa diyalekto at lenggwahe pa lamang ay may pagkakaiba na ang bawat pangkat sa Pilipinas. Kaya ang mga Pilipino ay napapangkat batay sa kanilang wika. Ang mga Ivatan sa Luzon ay Ivatan ang wika, ang mga Waray sa Visayas ay Waray at ang karamihan na Cotabateño ay Maguindanaon ang wika.

Ivatan

Waray

Cotabateño

Pagkatapos ng modyul na ito, inaaasahang maipagmamalaki o mapahahalagahan mo ang nasuring kultura ng iba't ibang pangkat- etniko tulad ng kuwentong bayan, katutubong sayaw, awit, laro, at iba pa.

Balikan

Alin sa sumusunod ang gawaing nagpapakita ng kawilihan sa pakikinig o pagbabasa ng mga pamanang kulturang materyal at di-materyal ng ating bansa?

Kulayan ng asul ang *thumbs up* kung nagpapakita ito ng kawilihan at kulayan naman ang *thumbs down* kung hindi. Isulat ang iyong sagot sa sagutang papel.

Pagsimangot tuwing pinangangaralan na isakilos ang mga pagpapahalagang Pilipino.

Pagbasa nang may kasiyahan ng mga alamat, kuwentong bayan, at epiko ng Pilipinas.

Pagsali sa pagtatanghal ng mga katutubong sayaw at awit ng mga Pilipino.

Pagtakas sa panonood ng palatuntunan tungkol sa kulturang Pilipino.

Paghiram ng mga aklat tungkol sa kulturang Pilipino at pagbasa nito nang may kasiyahan.

Bukod sa pagpapahalagang natutuhan mo sa nakaraang aralin, mahalaga ring matuto kang sumuri ng kultura ng iba't ibang pangkat etniko tulad ng kanilang kuwentong-bayan, katutubong sayaw, awit, laro, at iba pa. Sa pamamagitan nito, mas maiintindihan mo ang kanilang pinagmulan at maipagmamalaki ito bilang bahagi ng iyong pagka-Pilipino.

Tuklasin

A. Panuto: Tukuyin muna ang kahulugan ng mga nakasalungguhit na salita ayon sa pagkakagamit nito sa pangungusap. Piliin ang titik ng tamang sagot at isulat ito sa inyong sagutang papel.

1. Naghahanda kami ng masasarap na pagkain tuwing piyesta. Ito ay bahagi ng tradisyon ng mga Pilipino.

- A. malaking pagdiriwang sa isang barangay
- B. paniniwala o opinyon na naisalin ng mga magulang sa mga anak
- C. mga gawaing pampamayanan na nilalahukan ng maraming mamamayan
- D. mga gawain ng mga mamamayan upang ipagdiwang ang isang okasyon

2. Magandang pakinggan ang himig ng awit.

A. tono	C. nota
B. tekstura	D. bilis

3. Nanalo siya sa patimpalak sa pagsayaw dahil sa nakakabilib niyang indak.

- A. ekspresyon ng mukha habang sumasayaw
- B. pag-awit habang tumutugtog ng instrumento
- C. galaw ng katawan bilang pagtugon sa isang tugtugin
- D. paglakad o pagtakbo habang tumutugtog ang isang awit

4. Ang pinagbatayan niya ng bagong kuwento ay ang mga karanasan noong siya ay bata pa.

A. pinagtayuan	C. pinagkunan
B. pinagbasehan	D. pinaglagyan

5. Bantog si Dr. Jose P. Rizal bilang pambansang bayani ng Pilipinas.

A. Kilala
B. Artista

C. Namatay
D. Pinarangalan

B. Basahin ang tulang nasa ibaba.

Kulturang Pilipino
ni Jessica A. Pura

Bawat pangkat etnikong Pilipino ay may kulturang pinahahalagahan,
May sariling awit, sayaw, sining, laro, at kuwentong-bayan,
May iba-ibang paniniwala, pagpapahalaga at kani-kaniyang tradisyon,
Lahat ng ito ay nagpapakita ng pagka-Pilipino noon at ngayon.

Sa Luzon, Visayas, Mindanao, iba-ibang pangkat etniko ang naninirahan.
Sa kanilang sayaw at awit ay makikita na ang kanilang mga katangian.
Mga awit na may iba- ibang himig na kultura ang pinagbatayan.
Sayaw na may indak na hango sa kuwento ng kanilang bayan.

Ang mga Bikolano at Ilokano ay mga pangkat etniko sa Luzon.
Bikolano'y may awiting Sarung Banggi at sayaw Pantomina de Sorsogon.
Kilala sa awiting Manang Biday at sayaw na arikenken ang mga Ilokano.
Ito'y isa nilang tradisyonal na sayaw na kilala rin sa tawag na pandanggo.

Ilan sa mga pangkat etniko sa Visayas ay ang Ilonggo at Cebuano.
Sayaw Rosas Pandan at awiting Matud Nila'y bantog sa Cebu.
Ang mga Ilonggo ay may awiting Dandansoy at sayaw na Cariñosa.
Mga indak at laro na sumasalamain sa kanilang kultura.

Ang mga Maranao at Tausug ay mga pangkat etniko sa Mindanao. Sa sayaw na Singkil at awit na Darangan bihasa ang mga Maranao.

Ang mga Tausug naman ay bantog sa sayaw na Dalling-dalling May awit silang Ayaw Kaw Magtangis na bahagi ng kanilang sining.

Makulay ang kultura ng bawat pangkat etnikong Pilipino. Sa kanilang mga sayaw at awit ay makikita na ito. Magkakaiba man, lahat ay may damdaming pagka-Pilipino. Kailangan ang paggalang upang di-pagkakaunawa'ay maiwasto.

Sagutin ang mga tanong:

1. Ano ang pamagat ng tula?

2. Ano-ano ang bumubuo sa kultura ayon sa tula?

3. Saan nakabatay ang himig ng awit ng mga Pilipino?

4. Bakit kailangang igalang ang kultura ng bawat pangkat etnikong Pilipino?

5. Paano mo maipakikita ang paggalang sa kultura ng ibang pangkat?

Suriin

Ang salitang kultura ay nagmula sa salitang Latin na “cultura” na nangangahulugang kultibasyon o paglinang. Tumutukoy ito sa pinagsama-samang kaasalan ng mga tao bunga ng kanilang karanasan na makikita sa kanilang gawi, pananalita, paniniwala, tradisyon, at iba pa. Iba-iba ang mga ito sa bawat lahi o bansa. Isang halimbawa nito ay ang paggamit ng mga Pilipino ng po at opo sa pakikipag-usap na hindi matatagpuan sa ibang bansa. Bagama’t isang lahi ang Pilipino binubuo ito ng iba’t ibang pangkat-etniko na may iba’t ibang kultura.

Ang 175 tinatayang pangkat-etniko sa Pilipinas ay may kani-kaniyang pagkakakilanlan. Sila ay may sariling paniniwala, tradisyon, kagawian, at wika o diyalekto.

Sa Luzon, ilan sa mga kilalang pangkat-etniko ay ang mga Aeta sa Mountain Province, Bikolano sa Kabikulan, Ivatan sa Batanes, Mangyan sa Mindoro, at Tagalog sa Kamaynilaan.

Sa Visayas, ilan sa mga pangkat-etniko ay ang mga Ilonggo sa Iloilo, Aklanon sa Aklan, Karay-a sa Panay at Palawan, Cuyunon sa Palawan, Cebuano sa Cebu, at Romblomanon sa Romblon.

Sa Mindanao naman, ilan sa mga pangkat-etniko ay ang mga Tausug sa Sulu, T’boli sa Cotabato, Bagobo sa Davao, Yakan sa Basilan at Zamboanga City, at Subanen sa Zamboanga del Norte at Zamboanga del Sur.

Ang bawat pangkat-etnikong Pilipino ay may kulturang pinahahalagahan. Maaaring may pagkakaiba-iba sa ilang aspeto ang kultura ng bawat pangkat ngunit sa kabuuan ay tatak kulturang Pilipino. Maging sa diyalekto o lenggwahe ay nagkakaiba ang mga pangkat-etniko na minsan ay nagiging sanhi ng di-pagkakaunawaan. Halimbawa ang salitang daga ay isang mamalya sa mga Katagalugan ngunit nangangahulugang utot sa

Pangasinense. Ang tinutukoy naman ng sanggol sa Katagalugan ay bagong silang na bata ngunit tandang naman sa Bacolod.

Ang pagkakaiba-iba sa paniniwala at tradisyon ay nagiging sanhi ng away at kaguluhan dahil maaaring ang wasto para sa isa ay mali sa iba. Papasok na ang katanungang, sino ang mas tama, ako o siya? kami o sila? lalo na may mga hindi nagpapaubaya at ipaglalaman din ang sa tingin nila ay tama kahit nakakasakit na sila ng iba.

Mahalagang masuri ang kultura ng iba't ibang pangkat-etniko upang lubos na makilala at maunawaan ang ating kapwa Pilipino. Higit na matutuklasan ang ganda ng kanilang kultura tulad ng kanilang kuwentong bayan, katutubong sayaw, awit, laro, at iba pa, sapat upang ipagmalaki at pahalagahan iba man ang pangkat na inyong kinabibilangan.

Pagyamanin

Gawain 1

Ang kuwentong bayan, alamat, epiko, at mito ay bahagi ng kulturang materyal ng mga Pilipino.

Isa sa mga pangkat etniko sa Pilipinas ay ang Ifugao na naninirahan sa gitnang bahagi ng hilagang Luzon. Mayaman sila sa mga kulturang materyal tulad ng popular nilang epikong, “Hudhud ni Aliguyon”.

Basahin ang buod ng Hudhud ni Aliguyon na nasa ibaba at tukuyin ang mahahalagang pangyayari sa epiko. Sa pamamagitan nito, mas mapapahalagahan ninyo ang isang bahagi ng kanilang kulturang materyal.

Hudhud ni Aliguyon

Isang araw sa nayon ng Hannanga, isang sanggol na lalaki ang isinilang sa mag-asawang Amtalao at Dumulao. Ang pangalan niya ay Aliguyon. Siya ay matalino at masipag matuto ng iba't ibang bagay. Katunayan, ang napag-aralan niyang mahahalaga mula sa mga kasaysayan at pangaral ng kaniyang ama ay marami. Natuto siya kung paano makipaglaban nang mahusay, at paano umawit ng mga mahiwagang gayuma (*encantos, magic spells*). Kaya kahit noong bata pa, tiningala na siya bilang pinuno, at hanga ang mga tao sa kaniya.

Nang magbinata si Aliguyon, ipinasiya niyang sagupain si Pangaiwan, ang kaaway ng kaniyang ama, sa nayon ng Daligdigan. Subalit ang sumagot sa kaniyang hamon ay hindi si Pangaiwan. Ang humarap sa kaniya ay ang mabangis na anak nito, si Dinoyagan na bihasa rin sa labanan tulad ni Aliguyon.

Hindi nag-alinlangan, pinukol ni Aliguyon ng sibat si Dinoyagan. Kasing bilis ng kidlat, umiktad si Dinoyagan upang iwasan ang sibat. Wala pang isang kurap ng mata, binaligtad ni Dinoyagan ang sibat at hinagis pabalik kay Aliguyon. Umiwas din si Aliguyon at sinalo rin ng isang kamay sa hangin ang humahagibis na sibat. Binaliktad din niya at ipinukol uli kay Dinoyagan.

Pabalik-balik at walang tigil, naghagisan at nagsaluhan ng sibat si Aliguyon at Dinoyagan. Umabot na ng ilang taon ay hindi pa rin tumitigil ang labanan, at walang nagpakita ng pagod o pagsuko ang dalawa. Subalit sa bangis at dahas ng kanilang paghahamok, kapwa sila humanga sa giting at husay ng kalaban, at pagdaka'y natuto silang igalang ang isa't isa.

Biglang bigla, tumigil sina Aliguyon at Dinoyagan at sa wakas ay natigil ang labanan. Nag-usap at nagkasundo sila ng payapa. Buong lugod na sumang-ayon ang lahat ng tao sa nayon ng Hannanga at Daligdigan, at ipinagdiwang nila ang pagkakaibigan ng dalawa.

Sa paglawak ng katahimikan, umunlad ang dalawang nayon. Naging matalik na magkaibigan sina Aliguyon at Dinoyagan. Naging asawa ni Aliguyon si Bugan, kapatid ni Dinoyagan samantalang napangasawa naman ni Dinoyagan ang kapatid na babae ni Aliguyon, si Aginaya.

Ang dalawang pamilya ay iginalang ng lahat sa Ifugao at namuhay nang masaya.

Suriin ang epikong iyong binasa. Sagutin ang mga gabay na tanong sa pagsagawa nito:

1. Bakit tiningala na si Aliguyon bilang pinuno ng mga tao sa Hannanga kahit noong siya ay bata pa?

2. Paano naglaban sina Aliguyon at Dinoyagan?

3. Anong aral ang natutuhan mo mula sa epiko?

4. Nagustuhan mo ba ang epiko? Bakit?

5. Paano mo maipapakita ang pagpapahalaga sa mga epiko at iba pang akda na nagpapakita ng kultura nating mga Pilipino?
-
-

Gawain 2

A. Ang mga sumusunod ay mga kasabihan mula sa iba't ibang pangkat-etniko ng Pilipinas. Anong pagpapahalaga ang ipinapakita o itinaturo nito? Isulat ang sagot sa sagutang papel.

1. Amuk meuyot go de ke waley fiyoy
Duniyae fefiyo moy adat me
-Tiruray

Pagsasalin:

Kung gusto mo na ang iyong mundo'y maging mabuti
Pagbutihin mo ang iyong ugali

Sagot:

2. Kung may tinanim, may aanihin.
-Tagalog

Sagot:

3. Walay kauswagan
Kon walya inantusan.
-Boholano

Pagsasalin:

Walang tagumpay
Kung walang sakripisyo

Sagot:

B. Sagutin ang mga sumusunod na tanong tungkol sa sagot ninyo sa Gawain 2.

4. Dapat bang ipagmalaki ang mga pagpapahalagang itinaturo ng mga kasabihang nabanggit sa Gawain 2? Bakit?

5. Ano pang mga kasabihan mula sa iba't ibang pangkat-etniko ng Pilipinas ang iyong alam? Isulat ang sagot sa patlang.

Isaisip

Panuto: Kompletuhin ang sumusunod na pangungusap ayon sa pagkakaunawa mo tungkol sa pagpapahalaga sa kulturang Pilipino. Gawin ito sa iyong sagutang papel.

1. Igagalang ko ang pagkakaiba-iba ng kulturang Pilipino upang

2. Magbabasa ako ng mga kuwentong-bayan dahil

3. Ipagmamalaki ko ang aming kultura sapagkat

4. Sasali ako sa mga programang sumusuporta sa kulturang Pilipino upang

5. Mayaman ang kulturang Pilipino kaya naman

Isagawa

Sa anong pangkat-etniko ka nabibilang? Pumili ng isang pangkat-etnikong nais mong pag-aralan. Magbasa tungkol sa kanilang mga tradisyon at paniniwala. Gumawa ng sanaysay tungkol sa mga bagay na natuklasan mo tungkol sa kanilang kultura, tradisyon at paniniwala.

A large, empty rectangular box with a thin black border. The top-left corner is rounded and features a small circular tab, suggesting it is a scroll or a page from a book. The rest of the box is empty, intended for writing.

Tayahin

I. Panuto: Lagyan ng **tsek (/)** ang pahayag kung ito ay wasto at **ekis (X)** kung hindi. Isulat ang iyong sagot sa sagutang papel.

- ___1. Ang pagkakaiba-iba sa kultura ng bawat mamamayang Pilipino ay hadlang sa di-pagkakaunawaan ng bawat isa.
- ___2. Mahalagang pag-aralan ang kultura ng iba't ibang pangkat- etnikong Pilipino tulad ng kanilang kuwentong-bayan, katutubong sayaw, awit, laro, at iba pa.
- ___3. May matututunan tayo sa pag-aaral ng kultura ng iba't ibang pangkat- etnikong Pilipino.
- ___4. Ipagmalaki ang kultura ng sariling pangkat lamang.
- ___5. Pag-aralan ang kultura ng iba't ibang pangkat- etnikong Pilipino kung gusto lamang natin.

II. Panuto: Piliin ang titik ng tamang sagot at isulat ito sa inyong sagutang papel.

- ___6. Alin sa mga sumusunod na gawain ang nagpapakita ng pagpapahalaga sa sariling kultura at kultura ng ibang pangkat-etnikong Pilipino?
 - A. Nagbabasa ako ng kuwentong bayan ng samu't saring buhay ng mga Pilipino.
 - B. Pinagtatawanan ko ang naririnig ko na kakaiba ang tono ng pananalita sa amin.
 - C. Mas nais kong pag-aralan ang mga awiting dayuhan dahil masigla ang himig nito.
 - D. Pinagtatawanan ko ang mga awiting ng ibang pangkat etniko dahil sa kakaibang tono at wika nito.

- _____7. Sa kasalukuyan, mayroon pa ring pangkat etnikong Pilipino na nakasuot ng kanilang katutubong kasuotan sa pangaraw-araw nilang pamumuhay. Ano ang saloobin mo rito?
- A. Dapat nakikisabay na rin sila sa modernong pananamit.
 - B. Dapat tulungan sila ng gobyerno upang maging moderno na rin.
 - C. Mainam na may mga Pilipino nagsusuot pa rin ng katutubong pananamit.
 - D. Nakakaawa naman sila kasi hindi sila nakasuot ng maayos na pananamit sa panahon ngayon.
- _____8. Bilang isang Pilipino, paano mo maibabahagi ang pagpapahalaga sa kulturang Pilipino lalo na sa kasalukuyang mas pinagtutuunan ng iba ang kultura ng ibang bansa?
- A. pagturo ng mga larong Pinoy sa iba
 - B. pagsuot ng mga usong pananamit ng ibang bansa
 - C. pagpost sa *facebook* ng mga sikat na artista ng ibang lahi
 - D. pagbisita ng mga makasaysayang lugar sa ibang bansa
- _____9. May bagong lipat na kaklase sina Susan na mula sa ibang pangkat- etniko. Iba ang tono ng kaniyang pananalita kumpara sa kanila. Kaya naman, madalas siyang pagtawanan nina Susan. Tama ba ang kanilang ginagawa? Bakit?
- A. Opo dahil nakakatawa talaga iyon.
 - B. Hindi po dahil bababa ang marka nila sa EsP.
 - C. Hindi po dahil dapat igalang ang pananalita ng iba.
 - D. Opo dahil wala namang masama sa ginagawa nila.

_____10. Nagkaroon kayo ng family reunion. May tiyo ka na nakapangasawa na iba ang paniniwala sa inyong nakagisnan. Paano mo ito tatanggapin?

- A. Iwasan ang tiyahin.
- B. Sabihan siya na kakaiba siya.
- C. Huwag nalang siyang kausapin.
- D. Igalang ang kaniyang paniniwala.

Karagdagang Gawain

Gumawa ng isang *poster* na magpapakita kung paano natin maipagmamalaki at pahahalagahan ang nasuring kultura sa iba't ibang pangkat-etniko. Sundin ang rubrik sa paggawa.

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for a student to draw a poster. It occupies the lower half of the page.

RUBRIC PARA SA POSTER

Pamantayan	Indikador	Puntos	Natatamong Puntos
Nilalaman	<ul style="list-style-type: none"> Naipakita at naipaliwanag nang maayos ang ugnayan ng lahat ng konsept sa paggawa ng poster 	21-25	
Kaangkupan ng konsepto	<ul style="list-style-type: none"> Maliwanag at angkop ang mensahe sa paglalarawan ng konsepto 	16-20	
Pagkamapanlikha (<i>Originality</i>)	<ul style="list-style-type: none"> Orihinal ang ideya sa paggawa ng poster 	11-15	
Kabuuang Presentasyon	<ul style="list-style-type: none"> Malinis at Maayos ang kabuuang presentasyon 	6-10	
Pagkamalikhain (<i>Creativity</i>)	<ul style="list-style-type: none"> Gumamit ng tamang kombinasyon ng kulay upang maipahayag ang nilalaman, konsepto, at mensahe 	1-5	
	<i>Kabuuang</i>		

Magaling! Sa wakas, natapos mo ang Kwartar 3 Modyul 2 at nalinang ang iyong pagpapahalaga sa pagsuri ng kultura ng iba't ibang pangkat- etnikong Pilipino. Binabati kita! Patuloy mo itong paunlarin upang maging bahagi ka ng pagyabong ng kulturang Pilipino.

Sapagkat natapos mo nang may pagpapahalaga ang araling ito, maaari ka nang tumungo sa susunod na modyul.

Susi sa Pagwawasto

Subukin

- A** 1. ✓
B. 6. D
2. X
7. C
3. ✓
8. D
4. ✓
9. B
5. ✓
10. D

Balik

Pagsimangot tuwing pinangangaralan na isakilos ang mga pagpapahalagang Pilipino.

Pagbasa nang may kasiyahan ng mga alamat, kuwentong bayan, at epiko ng Pilipinas.

Pagsali sa pagtatanghal ng mga katutubong sayaw at awit ng mga Pilipino.

Pagtakas sa panonood ng palatuntunan tungkol sa kulturang Pilipino.

Paghiram ng mga aklat tungkol sa kulturang Pilipino at pagbasa nito nang may kasiyahan.

- B.**
1. Kulturang Pilipino
 2. awit, sayaw, sining, laro, kuwentong-bayan, paniniwala, pagpapahalaga, tradisyon
 3. kultura
 4. upang ang di-pagkakaunawaan ay maiwasto
 5. Mga Posibleng Sagot:
 - * Hindi ko pagtatawanan ang kanilang kultura.
 - * Hindi ko pagtatawanan ang kanilang pagkakaiba sa aming kultura.
 - * Pag-aaralan ko ang kanilang kultura tulad ng kanilang awit, sayaw, laro, kuwentong-bayan at iba pa.
 - * Irerespeto ko ang kanilang paniniwala.
 - * Irerespeto ko ang kanilang tradisyon.
 - * Irerespeto ko ang kanilang pagpapahalaga.

Payamanin

Gawain 1

1. Mga Posibleng Sagot:
 - * Dahil siya ay matalino at masipag matuto ng iba't ibang bagay.
 - * Dahil mahusay na siyang makipagbakbakan.
2. Naghagisan at nagsaluhan ng sibat si Aliyoun at Dinoyagan
3. Mga Posibleng Sagot:
 - * Maging matapang.
 - * Hindi labanan o pakikipagdigmaan ang solusyon sa alitan ng bawat pangkat. Maaari itong madaan sa mapayapang paraan.
 - * Maaaring maging magkaibigan ang dating magkaaway.
 - * Ang mga di-pagkakauunawaan ay maaaring malutas sa mapayapang usapan.
4. Opo.

Mga Posibleng Sagot para sa ikalawang katanungan:

- * Dahil sa aral na natutuhan ko mula sa epiko.
- * Dahil nagpapakita ito ng kagitingan ni Aliyoun na dapat ring taglayin ng bawat Pilipino.
- * Dahil dito, may natutuhan ako sa kultura ng mga Ifugao.
- 5. Posibleng Sagot:
 - * Maipapakita ko ang pagpapahalaga sa pamamagitan ng pagbabasa at pagtangkilik sa mga ito.

Gawain 2

A.

1. Pakikipagkapwa- tao/ Pagkamabuti/ Kabutihan
2. Pagkamatiyaga/ Pagkamasipag
3. Pagkamatiyaga/ Pagkamasipag
4. Mga Posibleng Sagot:

*Kailangang ipagmalaki ang mga kasabihan dahil bahagi ito ng kulturang Pilipino.

*Kailangang ipagmalaki ang mga kasabihan upang magsilbing gabay ang mga ito sa pang-araw-araw na pamumuhay at maging maayos ang pamumuhay.

5. Magkakaroon ng iba- ibang kasagutan ang mga mag-aaral.

Isaisip

1. Mga Posibleng Sagot:

* maiwasan ang di-pagkakauunawaan

* magkaroon ng kapayapaan

* maging magkakabitigan ang lahat
 * magkasundo ang lahat
 2. Mga Posibleng Sagot:

- * nagpapakita ito ng kulturang Pilipino
- * makakapulot ng magagandang aral mula rito
- * may matutunan ako
- * nalilibang ako
- * masisiyahan ako

3. Mga Posibleng Sagot:

- * nagpapakita ito ng aking pagka-Pilipino
- * ako ay isang tunay na Pilipino
- * makulay ang kulturang Pilipino
- * maganda ang kulturang Pilipino

4. Mga Posibleng Sagot:

- * mapaulad ito
- * yumabong ito
- * maibahagi ito sa iba
- * mahalin ito ng iba
- * mapalago ang kulturang Pilipino

5. Mga Posibleng Sagot:

- * ipagmamalaki ko ito
- * ibabahagi ko ito
- * mamahalin ko ito

Isagawa

Magkakaroon ng iba- ibang sagot sa Venn Diagram.
 Para sa ikalawang tanong:

Mga Posibleng Sagot:

- Hindi ko po pagtatawanan ang kanilang paniniwala at tradisyon.
- Unawain ko po ang kanilang paniniwala at tradisyon.
- Hindi po ako makikipagtalo tungkol sa kanilang paniniwala.
- Hindi ko po sila aawayin.

Pagtataya

I.	1. X	2. ✓	3. ✓	4. X	5. X
II.	6. A	7. C	8. A	9. C	10. D

Karagdagang Gawain

Magkakaroon ng iba-ibang sagot ang mga bata batay sa poster na kanilang ginawa. Susundin ang rubrik sa ibaba sa paggawa.

Pamantayan	Indikador	Puntos	Natatamong Puntos
Nilalaman	<ul style="list-style-type: none"> • Naipakita at naipaliwanag nang maayos ang ugnayan ng lahat ng konsept sa paggawa ng poster 	21-25	
Kaangkupan ng konsepto	<ul style="list-style-type: none"> • Maliwanag at angkop ang mensahe sa paglalarawan ng konsepto 	16-20	
Pagkamapanlikha (Originality)	<ul style="list-style-type: none"> • Orihinal ang ideya sa paggawa ng poster 	11-15	
Kabuuanang Presentasyon	<ul style="list-style-type: none"> • Malinis at Maayos ang kabuuanang presentasyon 	6-10	
Pagkamalikha (Creativity)	<ul style="list-style-type: none"> • Gumamit ng tamang kombinasyon ng kulay upang maipahayag ang nilalaman, konsepto, at mensahe 	1-5	
<i>Kabuuan</i>			

Sanggunian

Hudhud (Epiko ng Ifugao). (2017, December 15). Wikakids. Retrieved July 17, 2020, from <https://www.wikakids.com/2017/12/hudhud-epiko-ng-ifugao.html>

Jimenez, F. (2015, August 1). TRIVIA: Ang mga pangunahing diyalekto o salita na ginagamit sa Pilipinas. GMA News Online Your News Authority. Retrieved February 21, 2021, from <https://www.gmanetwork.com/news/news/ulatfilipino/531203/trivia-ang-mga-pangunahing-diyalekto-o-salita-na-ginagamit-sa-pilipinas/story/>

Kalinangan. (2021, January 11). Wikipedia. Retrieved February 23, 2021, from <https://tl.wikipedia.org/wiki/Kalinangan>

Para sa mga katanungan o puna, sumulat o tumawag sa:

Department of Education - Bureau of Learning Resources (DepEd-BLR)

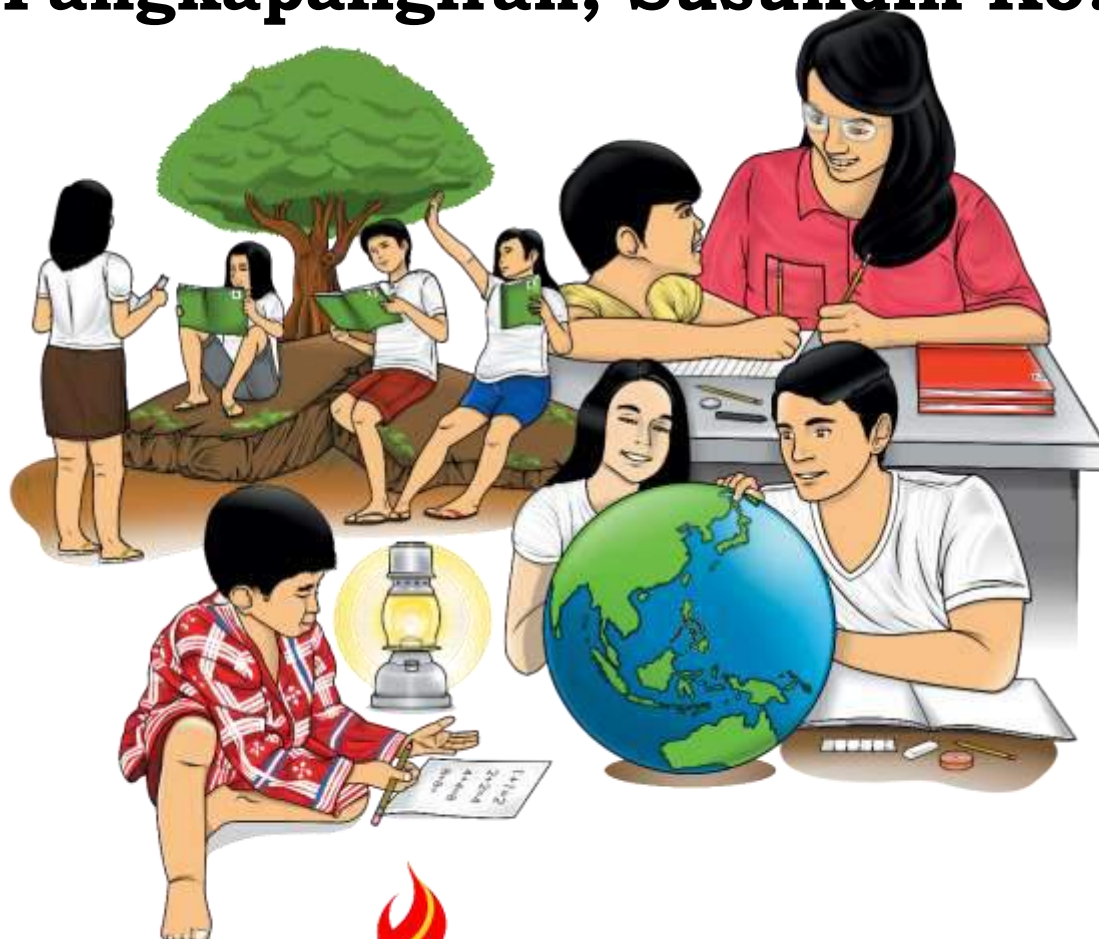
Ground Floor, Bonifacio Bldg., DepEd Complex
Meralco Avenue, Pasig City, Philippines 1600

Telefax: (632) 8634-1072; 8634-1054; 8631-4985

Email Address: blr.lrqad@deped.gov.ph * blr.lrpd@deped.gov.ph

Edukasyon sa Pagpapakatao

Ikatlong Markahan – Modyul 3: Batas at Panuntunang Pangkapaligiran, Susundin Ko!

Edukasyon sa Pagpapakatao – Ikaapat na Baitang
Alternative Delivery Mode
Ikatlong Markahan – Modyul 3: Batas at Panuntunang Pangkapaligiran,
Susundin Ko!
Unang Edisyon, 2020

Isinasaad sa Batas Republika 8293, Seksiyon 176 na: Hindi maaaring magkaroon ng karapatang-sipi sa anomang akda ang Pamahalaan ng Pilipinas. Gayonpaman, kailangan muna ang pahintulot ng ahensiya o tanggapan ng pamahalaan na naghanda ng akda kung ito ay pagkakakitaan. Kabilang sa mga maaaring gawin ng nasabing ahensiya o tanggapan ay ang pagtakda ng kaukulang bayad.

Ang mga akda (kuwento, seleksiyon, tula, awit, larawan, ngalan ng produkto o brand name, tatak o trademark, palabas sa telebisyon, pelikula, atbp.) na ginamit sa modyul na ito ay nagtataglay ng karapatang-ari ng mga iyon. Pinagsumikapang matunton ang mga ito upang makuha ang pahintulot sa paggamit ng materyales. Hindi inaangkin ng mga tagapaglathala at mga may-akda ang karapatang-aring iyon. Ang anomang gamit maliban sa modyul na ito ay kinakailangan ng pahintulot mula sa mga orihinal na may-akda ng mga ito.

Walang anomang parte ng materyales na ito ang maaaring kopyahin o ilimbag sa anomang paraan nang walang pahintulot sa Kagawaran.

Inilathala ng Kagawaran ng Edukasyon
Kalihim: Leonor Magtolis Briones
Pangalawang Kalihim: Diosdado M. San Antonio

Bumuo sa Pagsusulat ng Modyul		
Manunulat:	Josephine Bruselas-Mien Lea B. Perez	Agnes Dejuras-Nocos Jessica Abanto-Pura
Tagasuri:	Mary Jean B. Brizuela Dollie G. Franche	Sheila C. Bulawan Irene F. Yazon
Tagaguhit:	Jed T. Adra	
Tagalapat:	Jeffrey B. Sape Vergel Junior C. Eusebio	John Claude R. Caunca
Tagapamahala:	Gilbert T. Sadsad Grace U. Rabelas Jily I. Roces	Francisco B. Bulalacao Lailanie R. Lorico Merlita B. Camu

Inilimbag sa Pilipinas ng _____

Department of Education – Region V

Office Address: Regional Center Site, Rawis, Legazpi City 4500

Contact: 0917-178-1288

E-mail Address: region5@deped.gov.ph

Edukasyon sa Pagpapakatao

**Ikatlong Markahan – Modyul 3:
Batas at Panuntunang
Pangkapaligiran, Susundin Ko!**

Paunang Salita

Ang Self-Learning Module o SLM na ito ay maingat na inihanda para sa ating mag-aaral sa kanilang pag-aaral sa tahanan. Binubuo ito ng iba't ibang bahagi na gagabay sa kanila upang maunawaan ang bawat aralin at malinang ang mga kasanayang itinakda ng kurikulum.

Ang modyul na ito ay may inilaang Gabay sa Guro/Tagapagdaloy na naglalaman ng mga paalala, pantulong o estratehiyang magagamit ng mga magulang o kung sinumang gagabay at tutulong sa pag-aaral ng mga mag-aaral sa kani-kanilang tahanan.

Ito ay may kalakip na paunang pagsusulit upang masukat ang nalalaman ng mag-aaral na may kinalaman sa inihandang aralin. Ito ang magsasabi kung kailangan niya ng ibayong tulong mula sa tagapagdaloy o sa guro. Mayroon ding pagsusulit sa bawat pagtatapos ng aralin upang masukat naman ang natutuhan. May susi ng pagwawasto upang makita kung tama o mali ang mga sagot sa bawat gawain at pagsusulit. Inaasahan namin na magiging matapat ang bawat isa sa paggamit nito.

Pinapaalalahanan din ang mga mag-aaral na ingatan ang SLM na ito upang magamit pa ng ibang mangangailangan. Huwag susulatan o mamarkahan ang anumang bahagi ng modyul. Gumamit lamang ng hiwalay na papel sa pagsagot sa mga pagsasanay.

Hinihikayat ang mga mag-aaral na makipag-ugnayan agad sa kanilang guro kung sila ay makararanas ng suliranin sa pag-unawa sa mga aralin at paggamit ng SLM na ito.

Sa pamamagitan ng modyul na ito at sa tulong ng ating mga tagapagdaloy, umaasa kami na matututo ang ating mag-aaral kahit wala sila sa paaralan.

Alamin

Sa pagdaan ng panahon, parami nang parami ang mga gusaling itinatayo at iba't ibang transportasyon ang pinatatakbo sa kalsada. Kasabay ng pag-unlad sa pamamaraan ng ating pamumuhay ay ang pagbabago rin ng ating kapaligiran. Patuloy ang nararanasan nating pagbabago sa klima (*climate change*) na nagdudulot ng masamang epekto sa atin.

Ang *climate change* ay ang pagbabago ng klima sa karaniwang kondisyon nito sa isang rehiyon sa pagdaan ng mga panahon. Maaaring pagbabago ito sa temperatura, hangin at pag-ulan. Dahil sa polusyon, tumataas ang *greenhouse gases* (*water vapor, carbon dioxide, methane, ozone, nitrous oxide, chlorofluorocarbons*) na nagpapainit ng mundo. Ito ay masama dahil nagdudulot ito ng matinding init sa kapaligiran at mas madalas at mas malakas na bagyo. Ang bagyo ay nagiging sanhi ng matinding pagbaha, pagguho ng lupa, at paglubog ng mga mabababang lugar.

Ang Pilipinas ay isa sa mga bansa sa mundo na matinding naapektuhan sa pagbabago ng klima. Ito ay nakakaapekto sa libo- libong mamamayan. Tulad ng pagkasira ng mga kabahayan, imprastraktura, at kabuhayang pang-agrikultura. Dumarami rin ang kaso ng *dengue, leptospirosis, cholera*, at tigdas pagkatapos ng kalamidad.

Isa sa mga dahilan ng pagbabago ng klima o panahon ay ang mga gawaing nakasisira sa kapaligiran tulad ng pagkalat ng basura kung saan-saan. May magagawa ba ang isang batang tulad mo upang maproteksyunan ang kapaligiran sa patuloy nitong pagkasira? Ang sagot ay oo. Ang pagsunod sa mga batas at panuntunang pangkapaligiran kahit walang nakakakita ay isang malaking ambag sa pangangalaga ng kapaligiran. Kaya naman, mahalagang malaman mo ang mga batas at panuntunang ito.

Magsisilbing gabay ang modyul na ito sa pagtukoy ng mga batas at panuntunang pinairal ng ating pamahalaan para mapangalagaan ang ating kapaligiran.

Subukin

A. TAMA O MALI. Isulat sa patlang ang TAMA kung wasto ang pahayag at MALI kung hindi. Isulat ang iyong sagot sa sagutang papel.

- _____ 1. Maaaring sundin o hindi ang mga batas na layuning mapangalagaan ang ating kapaligiran.
- _____ 2. Mahalagang magkaroon ng disiplina sa pagsunod sa batas pangkapaligiran.
- _____ 3. Ang malinis at kaaya-ayang kapaligiran ay matatamo kung ang lahat ay susunod sa panuntunang pangkapaligiran.
- _____ 4. Sundin ang panuntunan sa pangangalaga ng kapaligiran kung may nakatingin sa iyo.
- _____ 5. Ang mga batas pangkapaligiran ay ginawa para sundin ng mga matatanda lamang.

B. Piliin ang titik ng tamang sagot at isulat ito sa inyong sagutang papel.

- _____ 6. Kailan mo dapat sundin ang mga panuntunang pangkapaligiran?
 - A. palagi
 - B. minsan
 - C. kung gusto lang
 - D. tuwing may nakakikita

- _____ 7. Bakit kailangang sundin ang mga batas pangkapaligiran?
- A. para hindi mapagalitan ng guro
 - B. para maiwasan ang pagkakakulong
 - C. upang makakuha ng mataas na marka
 - D. upang mapanatiling kaaya-aya ang kapaligiran
- _____ 8. Napansin ni Mika na marumi ang ibinubugang usok ng motorsiklo ng kaniyang Tatay. Kung ikaw si Mika, ano ang iyong gagawin?
- A. Hindi ko po pakikialaman si Tatay.
 - B. Sasabihan ko po si Tatay na ipaayos ito.
 - C. Hahayaan ko lang po dahil nakatatanda sa akin si Tatay.
 - D. Papagalitan ko po si Tatay dahil nakarurumi ito sa hangin.
- _____ 9. Alin sa mga sumusunod na gawain ang nagpapakita ng pagsunod sa batas pangkapaligiran?
- A. pagtatapon ng basura sa ilog
 - B. pagsusunog ng basura
 - C. paglalagay ng mga balat ng prutas sa sako na may lamang lupa
 - D. pagkalat ng basura na nakaimbak sa MRF (*Materials Recovery Facility*) ng barangay
- _____ 10. Mahigpit na ngayong ipinagbabawal ang paninigarilyo sa mga pampublikong lugar. Ngunit, may mga iilan pa ring mamamayan ang hindi sumusunod dito. Bukod sa nakasasama ito sa kalusugan, ano ang batas na nilalabag ng isang tao na nagsisigarilyo pa rin sa mga pampublikong lugar?
- A. RA 9003
 - B. RA 9275
 - C. RA 8749
 - D. RA 7942

Aralin**1****Batas at Panuntunang
Pangkapaligiran,
Susundin Ko!**

Basahin ang islogan na nasa ibaba. Sang-ayon ka ba sa sinasabi nito?

**Batas at Panuntunang Pangkapaligiran,
Kailangang Sundin para kay Inang Kalikasan.**

Ang ating kalikasan ay unti-unti nang nasisira ngunit may magagawa pa tayo upang ibalik at mapanatili ang ganda nito. Upang gabayan tayo sa ating mga gawaing makatitiyak sa pangangalaga ng ating Inang Kalikasan, mayroong mga batas at panuntunang pangkapaligiran ipinatutupad sa ating pamayanan at sa buong bansa. Nagkakaisa ang bawat bansa sa buong mundo sa hangarin na mapangalagaan ang ating Inang Kalikasan. Ngunit, sadya ngang may mga taong pasaway at hindi sumusunod sa mga batas at panuntunang pangkapaligiran.

Ang modyul na ito ay makatutulong upang matukoy mo ang mga batas at panuntunang pinaiiral tungkol sa pangangalaga ng kapaligiran. Matututunan mong sundin ang mga batas at panuntunang pangkapaligiran kahit walang nakakakita. Ang mga gawain sa modyul na ito ay magsisilbing gabay mo kung paano ka magiging disiplinadong mamamayan.

Balikan

Napag-aralan mo sa nakaraang modyul ang tungkol sa pagpapahalaga at pagmamalaki sa kultura ng iba't ibang pangkat-etniko ng bansa. Bawat pangkat ay may taglay na mga katangian na maaaring naiiba sa pangkat na kinabibilangan mo. Bagamat

may pagkakaiba-iba, dapat pairalin ang paggalang at pagmamahalan upang makamit ang katiwasayan.

Paano mo mapahahalagahan ang sarili mong kultura at kultura ng ibang pangkat- etnikong Pilipino? Ikahon ang mga gawaing nagpapakita nito.

- Binabasa ang mga alamat ng iba't ibang lugar sa aming rehiyon.
- Mas kinahihiligang pakinggan ang musika ng mga artistang dayuhan
- Sumasali sa mga palatuntunan na nagpapakita ng ganda ng sariling kultura.
- Ipinagmamalaki sa mga kaibigang banyaga ang mga katutubong laro ng sariling lugar.
- Inuubos ang oras sa pag-aaral ng sayaw ng ibang lahi.

Isa sa mga salik sa kultura ng bawat pangkat-etniko ay ang kaniyang kapaligiran. Mahalaga ang bahaging ginagampanan nito sa pag-unlad ng kultura. Kaya naman, nararapat lamang na pangalagaan ang kapaligiran kasabay ng pag-unlad ng kulturang Pilipino.

Tuklasin

Pag-aralan ang komiks sa ibaba.

KEN MASUNURIN

Sagutin ang sumusunod na tanong:

1. Bakit tuwang-tuwa ang mga bata habang sila ay naglalakbay-aral sa kagubatan?

2. Napansin ni Marie na napangalagaan ang ganda ng kagubatan. Sa tingin mo, bakit kaya napanatili ang ganda nito?

3. Bakit kaya Ken Masunurin ang pamagat ng komiks?

4. Sang-ayon ka ba sa ginawa ni Ken? Bakit?

5. Kung ikaw si Ken, ano ang gagawin mo?

Suriin

Ang kapaligiran ay unti-unti nang nasisira dahil sa dimatalinong pangangasiwa nito. Nararapat lamang na ito'y pangalagaan upang magamit pa ng susunod na henerasyon at makatulong sa pag-unlad ng bansa. Upang maagapan ang patuloy na pagkasira nito, nagpatupad ang ating pamahalaan ng mga batas o mga alituntunin na dapat sundin ng mga mamamayang Pilipino.

Ilan sa mga batas na ipinatutupad upang mapangalagaan ang kapaligiran ay ang sumusunod:

- **RA 9003 (Ecological Waste Management Act of 2000)**

Ang pagpapanatiling malinis ng kapaligiran ay responsibilidad ng lahat ng mamamayang Pilipino. Sa batas na ito, ipinatutupad ang tamang pagkakabukod-bukod ng basura. Ang basura ay dapat ibukod sa *recyclable waste* at *compostable waste*.

Ang mga basurang papel, plastik, bakal, bote, at bubog ay kabilang sa tinatawag na *recyclable waste*. Ito ang mga basurang maaari pang ma-reuse o ma-recycle at mapagkakitaan tulad ng papel, plastik, *aluminum*, at gulong. Ang *compostable waste materials* naman ay ang mga basura na maaaring gawing pataba. Halimbawa nito ay ang mga tirang pagkain gaya ng balat ng itlog, tinik ng isda, buto ng baboy at manok, at mga balat at buto ng

gulay at prutas. Ang mga dahon, damo, sanga, tuyong halaman, at dumi ng hayop ay kabilang sa *compostable waste materials*.

Ayon sa batas na ito, ang bawat barangay ay kinakailangang may maayos na pagtatapunan ng basura o MRF (Materials Recovery Facility). Dito ilalagay ng mga mamamayan ang kanilang mga basurang pinaghiwa-hiwalay nila sa kanilang bahay bilang *recyclable waste at compostable waste materials*.

- **Republic Act 8749 (Philippine Clean Air Act of 1999)**

Layunin ng batas na ito na hikayatin ang bawat mamamayang Pilipino na iwasan ang mga gawaing nakasisira sa kalidad ng hangin. Itinataguyod ng batas na ito ang mga programang sumusuporta sa pagpapanatili ng kalinisan ng hangin kaalinsabay ng pagdami ng mga sasakyan, pabrika at iba pang imprastrakturang bumubuga ng usok.

Alinsunod sa batas na ito, ang lahat ng sasakyang bumubuga ng usok ay kailangang ipasuri sa isang *Vehicle Emission Testing Center* na aprobado ng *Land Transportatin Office* (LTO) upang tiyakin na ang mga *toxic gases* na binubuga ng mga sasakyan ay hindi hihigit sa natukoy na limitasyon. Sinusukat nito ang antas ng *nitrogen oxide* (NOx), *carbon monoxide* (CO), *particulate matter* (PM), *non-methane organic gases* (NMOG), at *formaldehyde* (HCHO) na binubuga ng sasakyan. Ang mga nakalalasang *gas* na ito ay isa sa mga sanhi ng pagtaas ng temperatura ng ating kapaligiran at salik sa *climate change*. Ang sobrang pagkakalantad ng isang tao sa mga ito ay nakasasama rin sa kalusugan. Kaya kapag hindi pumasa ang sasakyan sa *emission testing*, hindi ito maaaring mairehistro at imaneho.

Ipinagbabawal din ang paninigarilyo sa mga pampublikong lugar o pampublikong sasakyan at pagsusunog ng basura. Ang usok mula sa mga nasabing gawain ay nakarurumi sa hangin dahil sa *pollutants* na ibinubuga nito. Nakasasama rin ito sa kalusugan ng tao.

- **Republic Act 9275 (Philippine Clean Water Act of 2004)**

Ang batas na ito ay naglalayong mabawasan ang polusyon ng ating katubigan at patuloy itong mapangalagaan. Sa batas na ito,

ipinagbabawal ang pagtatapon ng mga basura gaya ng plastik at mga basurang mula sa *hospital* o *medical waste* sa katubigan. Ang mga basurang ito ay hindi agad natutunaw. Ito ay nasisira lamang sa maliliit na piraso na tinatawag na *microplastics*. Ang *microplastics* ay napagkakamalang pagkain ng mga hayop sa karagatan gaya ng dagat pagong, *seagulls*, *dolphin*, at balyena. Hindi nila matukoy kung ang kanilang kinakain ay isang dikya o plastik. Maaari silang mamatay sa pagkain nito at maaaring mawalan ng gana sa pagkain ng mga tunay nilang pagkain. Sinisira din ng plastik ang kalidad ng tubig dahil sa *toxic compounds* nito na kinalauna'y nakapipinsala sa kalusugan ng tao at hayop.

- **Mga Panuntunang Pangkapaligiran**

Ang bawat pamayanan ay may panuntunang pangkapaligirang ipinatutupad upang masuportahan ang adhikain ng pamahalaan na mapanatiling malinis ang ating kapaligiran at ligtas sa sakit ang mga mamamayan. Ilan sa mga programa ay ang “Basura Ko, Bitbit Ko,” “Tapat Ko, Linis Ko,” “*Clean and Green*” at CLAYGO (*Clean As You Go*) na may layunin linisin ang sariling kalat bago umalis sa isang lugar.

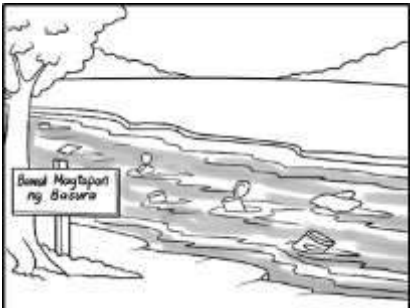

Ang mga batas at panuntunang pangkapaligiran ay ipinatutupad upang mapangalagaan ang ating kapaligiran at maibsan ang masamang epekto ng *climate change*. Ito ay kailangang sundin ng lahat, maging ng isang batang tulad mo. Ito sana ang maging pamantayan upang maging epektibo ang pagpapatupad nito saan man tayo naroroon dahil ang usaping pangkapaligiran ay pambansa at pandaigdigang suliranin.

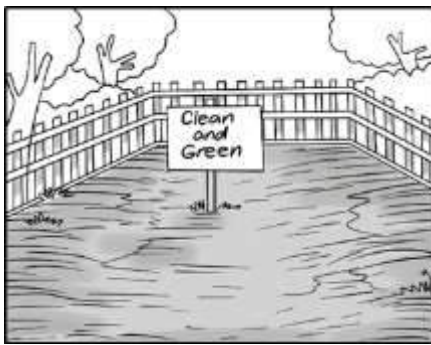
Pagyamanin

Gawain 1

Suriin ang mga panuntunang makikita sa larawan. Ano ang dapat mong gawin bilang isang disiplinadong mamamayan ukol dito? Isulat ang titik ng wastong sagot sa sagutang papel.

<p>1.</p> 	<p>A. Sa ilog din ako magtatapon ng basura.</p> <p>B. Balewalain ko ang aking nakita</p> <p>C. Hindi magtatapon ng basura sa ilog.</p> <p>D. Tanging <i>compostable waste materials</i> ang itatapon sa ilog.</p>
<p>2.</p> 	<p>A. Hahayaang nagkalat ang basura.</p> <p>B. Hindi ako makikialam.</p> <p>C. Wawalisin ang nagkalat na basura at itatapon sa basurahan.</p> <p>D. Imumungkahi sa kapitan na gawing tambakan ng basura ang parke.</p>
<p>3.</p> 	<p>A. Gagayahin ang ale.</p> <p>B. Tutulungan ang ale.</p> <p>C. Pababayaang ale sa kaniyang ginagawa.</p> <p>D. Ipapaalam sa Ale na ipinagbabawal ang pagsusunog ng basura.</p>

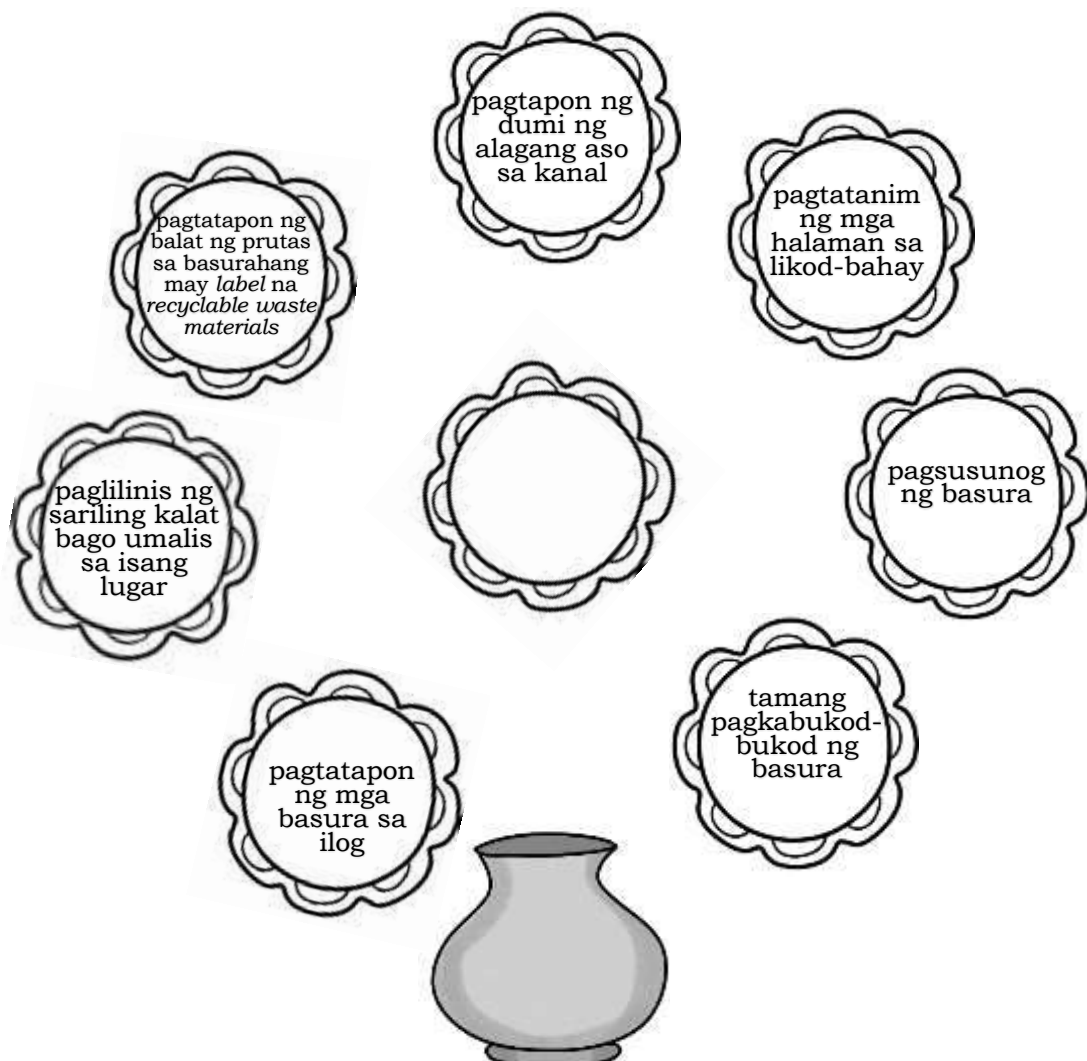
4.

- A. Makikipaghabulan sa loob ng bakanteng lote.
- B. Tutulong sa pagtanim ng mga halaman.
- C. Tatanggalin ang karatula.
- D. Tatapunan ito ng basura.

Gawain 2

Tukuyin kung ang sumusunod na gawaing nasa loob ng bulaklak ay nagpapakita ng pagsunod sa mga batas at panuntunang pangkapaligiran. Kung oo, lagyan ito ng tangkay papuntang plorera at kulayan ito ng paborito mong mga kulay.

Isaisip

Sagutin ang sumusunod na tanong tungkol sa mga batas at panuntunang pinairal ng ating pamahalaan para mapangalagaan ang ating kapaligiran. Gawin ito sa iyong sagutang papel.

1. Anong mga batas at panuntunang pangkapaligiran ang tinalakay sa modyul na ito?

2. Bakit mahalaga ang mga batas at panuntunang pangkapaligiran?

3. Anong pagpapahalaga ang dapat taglayin sa pagsunod ng mga batas at panuntunang pangkapaligiran?

4. Ang mga isyung pangkapaligiran ay isang pambansa at pandaigdigang usapin. Paano ka makatutulong upang masolusyunan ito?

Isagawa

1. Bakatin ang kanang kamay sa loob ng kahon at isulat ang iyong pangalan sa loob ng iginuhit na kamay.
2. Kulayan ito ng berde.
3. Pagkatapos, buuin ang “Pangako para sa Kapaligiran” na nasa ibaba ng kahon. Isulat sa patlang ang salitang bubuo sa ideya ng bawat pangungusap.

Pangako para sa Kapaligiran

Ang kapaligiran ay biyaya mula sa _____(Diyos, Pangulo, tao). Ang tao bilang pinakamatalino Niyang nilalang ay may (tungkuling, karapatang, pangangailangang)_____ pangalagaan ito. Kaya ako, bilang isang disiplinadong mamamayan ay nangangakong _____(susuway, susunod,

lalabag) sa mga batas pangkapaligiran ng aming pamayanan. _____(Magrereklamo, Maglilinis, Manggugulo) ako hahit walang nakakakita sa akin. _____(Susuwayin, Iiwasan, Susundin) ko ang mga batas pangkapaligiran. Bilang mamamayan, may magagawa na ako upang mapanatiling malinis ang kapaligiran.

Tayahin

I. Panuto: Lagyan ng **tsek (/)** ang pahayag kung ito ay wasto at **ekis (X)** kung hindi wasto. Gawin ito sa iyong sagutang papel.

- ___ 1. Ang mga batas sa pangangalaga ng kapaligiran ay dapat na sundin tuwing may nakakakita lamang.
- ___ 2. Mahalagang maging modelo ang kabataan sa mga hindi sumusunod sa mga panuntunang pangkapaligiran.
- ___ 3. Ang mga batas at panuntunang pangkapaligiran ay ipinatutupad ng pamahalaan upang magkaroon tayo ng malinis at kaaya-ayang kapaligiran.
- ___ 4. Ang CLAYGO (*Clean As You Go*) ay hindi dapat ipinatutupad dahil marami namang dyanitor sa mga pampublikong lugar.
- ___ 5. Ang mga batas at panununtunang pangkapaligiran ay dapat sundin ng lahat na mamamayan.

II. Isulat ang titik ng tamang sagot. Gawin ito sa iyong sagutang papel.

- ___ 1. Alin sa mga sumusunod na batas ang nilabag ni Danilo nang itinaapon niya ang plastik ng tsitsiriya sa ilog?
 - A. RA 8749
 - B. RA 9275
 - C. RA 9003
 - D. RA 8749

- _____ 2. Ano ang maaaring mangyari kung ang lahat ng mamamayan ay sumusunod sa mga batas at panuntunang pangkapaligiran?
- A. bababa ang kriminalidad sa bansa
 - B. mababawasan ang polusyon sa kapaligiran
 - C. magkakaroon ng maraming pabrika sa bansa
 - D. mababawasan ang turistang pupunta sa bansa
- _____ 3. Alin sa mga sumusunod na gawain ang nagpapakita ng paglabag sa batas pangkapaligiran?
- A. paglagay ng *recyclable waste materials* sa MRF
 - B. pagbitbit ng basura upang itapon sa tamang basurahan.
 - C. pagbubukod-bukod ng basura sa *recyclable* at *compostable waste materials*
 - D. paggamit ng motorsiklo na hindi pumasa sa *Vehicle Emission Testing Center*
- _____ 4. Nakita ni Arnold na itinatapon ng kaniyang bunsong kapatid ang kanilang basura sa tabing- dagat. Kung ikaw si Arnold, ano ang dapat mong gagawin?
- A. Hahayaan ko lang siya.
 - B. Hindi ko papansinin ang ginawa niya.
 - C. Papagalitan ko agad siya at papaluin sa kamay.
 - D. Ikukuwento ko sa kaniya ang natutuhan ko tungkol sa masamang dulot nito sa kapaligiran.

- _____ 5. Paano mo masasabi na ikaw ay may disiplina sa pagsunod sa mga batas pangkapaligiran?
- A. kapag sumusunod sa mga batas pangkapaligiran kahit walang nakakakita.
 - B. kung ang panuntunang pangkapaligiran lamang sa paaralan ang sinusunod.
 - C. tuwing sumusunod sa mga batas pangkapaligiran kapag may nakakakita lamang.
 - D. sa tuwing iginagalang lamang ang mga batas pangkapaligiran na may mabibigat na kaparusahan.

Karagdagang Gawain

Ano ang iyong gagawin sa bawat sitwasyon? Isulat ang iyong sagot sa sagutang papel.

1. Hindi ninyo nakasanayan sa bahay na ihiwalay ang mga basura. Isang basurahan lamang ang inyong pinagtatapunan ng lahat ng klase ng basura.

2. Inuutusan ka ng iyong Nanay na sunugin ang isang sakong plastik.

3. May kolektor ng basura sa inyong barangay ngunit kailangang nakabukod ang mga basura.

4. Gumawa kayo ng *mango cake*. Ang daming balat ng mangga sa mesa.

5. Marami kang nakitang basura lalo na mga plastik ng sitsiriyang sa tabing-dagat.

Binabati kita! Natukoy mo na ang mga batas at panuntunang pinaiiral hinggil sa pangangalaga ng ating kapaligiran. Inaasahang palagi mong susundin ang mga batas at panuntunang pangkapaligiran kahit walang nakakakita sa iyo. Patuloy kang maging isang disiplinadong mamamayan.

Sapagkat matagumpay mong natapos ang araling ito, maaari ka nang tumungo sa susunod na modyul.

Susi sa Pagwawasto

<p>Balikan</p> <ul style="list-style-type: none"> • Binabasa ang mga alamat ng ibat ibang lugar sa aring rehiyon. • Mas kinahihilingang pakikngan ang musika ng mga artistang dayuhan • Sumasali sa mga palatuntunan na nagpapakita ng ganda ng sariling kultura. • Ipinagmamalaki sa mga kaibigang banyaga ang mga katutubong laro ng sariling lugar. • Inuubos ang oras sa pag-aaral ng sayaw ng ibang lahi. 	<p>Subukin</p> <p>A.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. M 2. T 3. T 4. M 5. M <p>B.</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. A 7. D 8. B 9. C 10. C
--	--

<p>Tuklasin</p> <p>Mga Posibleng Sagot:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. *Dahil maganda ang kagubatan. *Dahil marami pang malalaki at matataas na puno. *Dahil napangalagaan pa ang kagubatan. *Sumusunod ang mga mamamayan sa mga batas/ panuntunan tungkol sa pangangalaga ng kagubatan. *Walang nagi-<i>illegal logging</i> sa kagubatan. *Walang nagka-kaingin sa kagubatan. *May grupong nangangalaga sa kagubatan. *Nagtutulungan ang mamamayan sa paglilis at pag-alaga ng kagubatan. 3. *Dahil ang isa sa mga tauhan sa komiks na si Ken ay iniligpit muna ang basura sa kaniyang bulsa. *Kasi maganda ang ginawa ni Ken na hindi pagtatapon ng basura sa gubat. *Kasi sinunod ni Ken si Marie na huwag itapon ang plastic ng biskwit sa kagubatan. 4. *Opo dahil hindi niya itinapon ang basura sa kagubatan. 5. *Kung ako si Ken ganito rin ang gagawin ko, itatago ko muna ang basura sa aking bulsa o bag.

<p>Isaisip</p> <ol style="list-style-type: none"> Ang mga batas at panuntunang pangkapaligiran na tinalakay sa <i>modul</i> na ito ay ang mga sumusunod: RA 9003 (<i>Ecological Waste Management Act of 2000</i>); RA 8749 (<i>Philippine Clean Air Act of 1999</i>); at RA 9275 (<i>Philippine Clean Water Act of 2004</i>). Ang mga panuntunang pangkapaligiran naman na tinalakay ay ang mga sumusunod: Basura Ko, Bitbit Ko, Tapat Ko, Linis Ko, <i>Clean and Green at CLAYGO (Clean As You Go)</i>. dahil ang mga ito ay magsisilbing gabay sa mga mamamayan sa mga gawain na dapat sundin sa pagpapanatiling malinis at maayos ang kapaligiran pagkadisiplinado at pagkamasusunin *Kailangang sundin ag mga batas at panuntunang pangkapaligiran. *Kailangang maging disiplinado. *pagsunod sa mga batas at panuntunang pangkapaligiran *pagkakaroon ng disiplina sa pagsunod sa mga batas at panuntunang pangkapaligiran 	<p>Pagyaanin</p> <p>Gawain 1</p> <ol style="list-style-type: none"> C C D B <p>Gawain 2</p> <p>Ang mga bulaklak na dapat nakakabit sa plovera ay ang mga sumusunod:</p> <ol style="list-style-type: none"> pagtatanim ng mga halaman sa likod-bahay tamang pagkabukod-bukod ng basura pagasabuhay ng CLAYGO paglilinis ng sariling kalat bago umalis sa isang lugar pagtatapon ng balat ng prutas sa basurahan may label na <i>recyclable waste materials</i>
---	---

<p>Karagdagang Gawain</p> <p>1. Mga Posibleng Sagot:</p> <p>*Sasabihan si Tatay na bumili ng isa pang basurahan.</p> <p>*Gagawa ng isa pang basurahan para magkahiwalay ang lalagyan ng mga basura</p> <p>2. Sasabihan si Nanay na ipinagbabawal ito.</p> <p>3. Ibukod ang mga basura.</p> <p>4. Ihalo ito sa mga gagawing pataba.</p> <p>5. Tumulong sa paglilinis</p>	<p>Tayahin</p> <p>I. 1. X 2. ✓</p> <p>II. 1. B 2. B</p> <p>3. ✓ 4. X</p> <p>3. D 4. D</p> <p>5. ✓ 5. A</p>	<p>Isagawa</p> <p>1. Nararapat na na nai-trace ng bata ang kaniyang kanang kamay sa kahon.</p> <p>2. Nakulayan ang nai-trace na kamay ng kulay berde</p> <p>3. Ang kapaligiran ay biyaya mula sa Diyos. Ang tao bilang pinakamatatino Niyang nilalang ay may <u>tungkuling</u> pangalagaan ito. Kaya ako, bilang isang disipinadong mamamayan ay nangangakong <u>susunod</u> sa mga batas pangkapaligiran ng aming pamayanan. <u>Maglilinis</u> ako hahit walang nakakakita sa akin. <u>Susunod</u>in ko ang mga batas pangkapaligiran. Bilang bata, may magagawa na ako upang mapanatiling malinis ang kapaligiran.</p>
--	---	---

Sanggunian

Tejada, Kharen E. Kaalaman Tungkol sa RA 9003 (The Ecological Solid Waste Management Act of 2000), Ibinahagi sa Barangay Functionaries ng Ibaan, December 20, 2017. Retrieved on March 23, 2020 from <https://ibaangibanan2017.wordpress.com>

R.A. 8749.

(1999). https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1999/ra_8749_1999.html

RA 9275 – The Philippine Clean Water Act. (n.d.). EMB XII | The official website of DENR-Environmental Management Bureau Region 12. <https://r12.emb.gov.ph/ra-9275-the-philippine-clean-water-act/>

Para sa mga katanungan o puna, sumulat o tumawag sa:

Department of Education - Bureau of Learning Resources (DepEd-BLR)

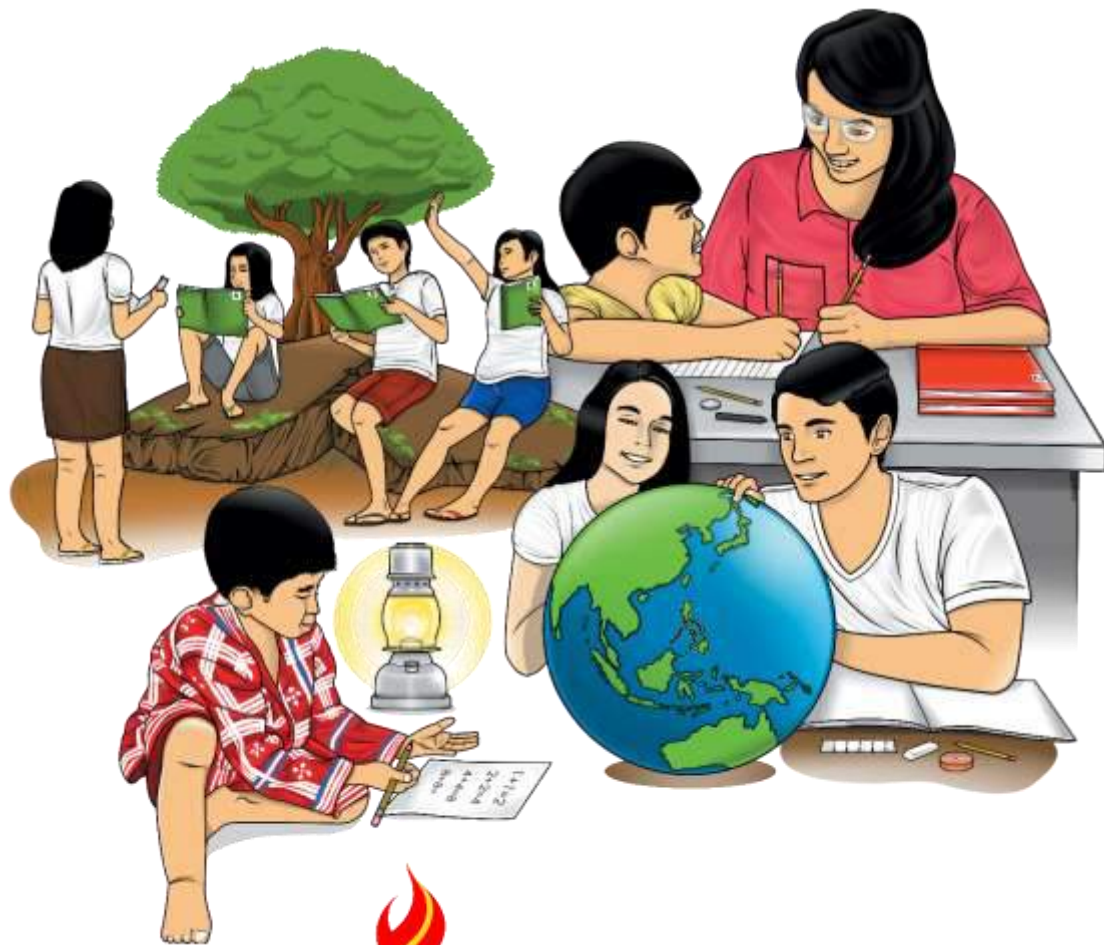
Ground Floor, Bonifacio Bldg., DepEd Complex
Meralco Avenue, Pasig City, Philippines 1600

Telefax: (632) 8634-1072; 8634-1054; 8631-4985

Email Address: blr.lrqad@deped.gov.ph * blr.lrpd@deped.gov.ph

Edukasyon sa Pagpapakatao

Ikatlong Markahan – Modyul 4: Tamang Pangangasiwa ng Kapaligiran, Isang Pananagutan

Edukasyon sa Pagpapakatao– Ikaapat na Baitang
Alternative Delivery Mode
Ikatlong Markahan –Modyul 4: Tamang Pangangasiwa ng Kapaligiran, Isang
Pananagutan
Unang Edisyon, 2019

Isinasaad sa Batas Republika 8293, Seksiyon 176 na: Hindi maaaring magkaroon ng karapatang-sipi sa anomang akda ang Pamahalaan ng Pilipinas. Gayonpaman, kailangan muna ang pahintulot ng ahensiya o tanggapan ng pamahalaan na naghanda ng akda kung ito ay pagkakakitaan. Kabilang sa mga maaaring gawin ng nasabing ahensiya o tanggapan ay ang pagtakda ng kaukulang bayad.

Ang mga akda (kuwento, seleksiyon, tula, awit, larawan, ngalan ng produkto o brand name, tatak o *trademark*, palabas sa telebisyon, pelikula, atbp.) na ginamit sa modyul na ito ay nagtataglay ng karapatang-ari ng mga iyon. Pinagsumikapang matunton ang mga ito upang makuha ang pahintulot sa paggamit ng materyales. Hindi inaangkin ng mga tagapaglathala at mga may-akda ang karapatang-aring iyon. Ang anomang gamit maliban sa modyul na ito ay kinakailangan ng pahintulot mula sa mga orihinal na may-akda ng mga ito.

Walang anomang parte ng materyales na ito ang maaaring kopyahin o ilimbag sa anomang paraan nang walang pahintulot sa Kagawaran.

Inilathala ng Kagawaran ng Edukasyon
Kalihim: Leonor Magtolis Briones
Pangalawang Kalihim: Diosdado M. San Antonio

Bumuo sa Pagsusulat ng Modyul	
Mga Manunulat:	Josephine Bruselas-Mien, Agnes Dejurao-Nocos, Lea B. Perez, Jessica Abanto-Pura
Konsultant:	Mary Jean B. Brizuela, Sheila C. Bulawan, Dollie G. Franche, Irene F. Yazon
Tagaguhit:	Jed T. Adra
Tagalapat:	Jeffrey B. Sape, John Claude R. Caunca, Ana Lisa M. Mesina
Mga Tagapamahala:	
	Gilbert T. Sadsad, Francisco B. Bulalacao
	Grace U. Rabelas Lailanie R. Lorico
	Jily I. Roces Merlita B. Camu

Inilimbag sa Pilipinas ng _____

Department of Education – Region V

Office Address: Regional Center Site, Rawis, Legazpi City 4500

Contact: 0917-178-1288

E-mail Address: region5@deped.gov.ph

Edukasyon sa Pagpapakatao

**Ikatlong Markahan – Modyul 4:
Tamang Pangangasiwa ng
Kapaligiran, Isang Pananagutan**

Paunang Salita

Ang Self-Learning Module o SLM na ito ay maingat na inihanda para sa ating mag-aaral sa kanilang pag-aaral sa tahanan. Binubuo ito ng iba't ibang bahagi na gagabay sa kanila upang maunawaan ang bawat aralin at malinang ang mga kasanayang itinakda ng kurikulum.

Ang modyul na ito ay may inilaang Gabay sa Guro/Tagapagdaloy na naglalaman ng mga paalala, pantulong o estratehiyang magagamit ng mga magulang o kung sinumang gagabay at tutulong sa pag-aaral ng mga mag-aaral sa kani-kanilang tahanan.

Ito ay may kalakip na paunang pagsusulit upang masukat ang nalalaman ng mag-aaral na may kinalaman sa inihandang aralin. Ito ang magsasabi kung kailangan niya ng ibayong tulong mula sa tagapagdaloy o sa guro. Mayroon ding pagsusulit sa bawat pagtatapos ng aralin upang masukat naman ang natutuhan. May susi ng pagwawasto upang makita kung tama o mali ang mga sagot sa bawat gawain at pagsusulit. Inaasahan namin na magiging matapat ang bawat isa sa paggamit nito.

Pinapaalalahanan din ang mga mag-aaral na ingatan ang SLM na ito upang magamit pa ng ibang mangangailangan. Huwag susulatan o mamarkahan ang anomang bahagi ng modyul. Gumamit lamang ng hiwalay na papel sa pagsagot sa mga pagsasanay.

Hinihikayat ang mga mag-aaral na makipag-ugnayan agad sa kanilang guro kung sila ay makararanas ng suliranin sa pag-unawa sa mga aralin at paggamit ng SLM na ito.

Sa pamamagitan ng modyul na ito at sa tulong ng ating mga tagapagdaloy, umaasa kami na matututo ang ating mag-aaral kahit wala sila sa paaralan.

Alamin

Basura ang isa sa hindi matapos tapos na suliranin ng ating bansa na sanhi ng polusyon sa hangin, sa lupa at sa tubig. Maraming problema na ang naibigay at patuloy na ibinibigay sa atin ng nagkalat na basura lalo na sa kalusugan ng tao. Matagal ng usapin kung paano nga ba mapapangasiwaan nang maayos ang basura sa kapaligiran ngunit hanggang ngayon ay hindi pa rin ito nasosolusyunan. Ang kapabayaang at iresponsableng pagtatapon ng basura ng mga tao ang dahilan ng paglala ng polusyon sa ating bansa. Paano nga ba ito masosolusyunan kung sa simpleng pagtapon ng basura sa wastong lalagyan ay hindi pa masunod ng karamihan?

Sa pamamagitan ng modyul na ito, inaasahang ang isang mag-aaral na tulad mo ay makatutulong sa pagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran sa pamamagitan ng:

- segregasyon o pagtapon ng mga basurang nabubulok at dinabubulok sa tamang lalagyan;
- pag-iwas sa pagsunog ng anomang bagay; at
- paggamit na muli ng patapong bagay o pagresiklo.

Subukin

A. Panuto: TAMA O MALI. Isulat ang **TAMA** kung wasto ang isinasaad ng pangungusap hinggil sa pagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran at **MALI** kung hindi. Isulat ang tamang sagot sa sagutang papel.

- _____ 1. Magsunog ng mga basura para mabawasan ang kalat sa kapaligiran.
- _____ 2. Ang malinis at maayos na kapaligiran ay makakamtan kung ang lahat ay magtutulungan sa wastong pangangasiwa ng basura.
- _____ 3. Sa pamamagitan ng *recycling* mababawasan ang basura sa kapaligiran.
- _____ 4. Ang mga basura ay dapat ibukod-bukod upang matukoy ang maaari pang i-recycle.
- _____ 5. Ang mga nabubulok at di-nabubulok na basura ay maaaring pagsamahin kung hindi naman magre-*recycle*.

B. Panuto: Piliin ang titik ng tamang sagot at isulat ito sa inyong sagutang papel.

- _____ 1. Natutuhan mo sa Edukasyon sa Pagpapakatao na dapat ibukod-bukod ang mga basura. Ngunit hindi ito isinasagawa sa inyong bahay. Ano ang mainam mong gawin?
 - A. Hayaan lang ito.
 - B. Isumbong sa guro.
 - C. Pagalitan ang mga magulang.
 - D. Imungkahi na simulan ang pagbubukod-bukod ng basura.

- _____2. Inutusan ka ng iyong Nanay na sunugin ang isang sako ninyong basura. Ano ang gagawin mo?
- A. Uutusan ko po ang aking kapatid.
 - B. Susundin ko po ang utos ng Nanay.
 - C. Sasabihin ko po kay Nanay na ipinagbabawal ito.
 - D. Palihim ko po na itatapon ito sa ilog.
- _____3. Binigyan kayo ng proyekto kung saan kailangan magresiklo ng mga patapong bagay. Ano ang dapat mong maramdaman sa gawaing ito?
- A. Maiinis ako kasi hindi ko naman ito magagamit.
 - B. Mababagot ako kasi pwede naman akong bumili ng bago.
 - C. Malulungkot ako kasi hindi naman ako mahilig mag-resiklo.
 - D. Masisiyahan ako kasi makagagawa ako ng isang bagay mula sa pagreresiklo.
- _____4. Paano mapapanatiling malinis at maayos ang kapaligiran?
- A. kung itatapon na ang mga bagay na wala na sa uso
 - B. kung paghihiwalayin ang mga basurang nabubulok at di-nabubulok
 - C. kung susunugin ang mga basurang nabubulok gaya ng mga tuyong dahon
 - D. kung ibabaon ang mga di-nabubulok na basura sa lupa upang gawing pataba

____ 5. Alin sa mga sumusunod na mga gawain ang nagpapakita ng wastong segregasyon?

- A. pagtapon ng sirang bombilya sa basurahan ng mga nabubulok
- B. paglagay ng tinik ng isda sa basurahan ng dinabubulok
- C. paglagay ng plastik kasama ang mga buto ng manga
- D. pagtapon ng balat ng saging kasama ang mga tuyong dahon

Aralin

1

Tamang Pangangasiwa ng Kapaligiran, Isang Pananagutan

Bawat araw ay may basura tayong itinatapon. Kung nagtatapon ka ng basura, inilalagay mo ba ito sa wastong lalagyan? Kung oo, magaling! Ipagpatuloy mo ito. Ngunit, alam mo ba kung saan nakatambak ang mga basurang kinokolekta sa inyong pamayanan?

Pagmasdan ang larawan sa ibaba.

Kodaka, Akira. (2017). Sanitation workers & scavengers pick their way through the refuse of the landfill in the Payatas district of Quezon City, Metro Manila [Photograph] Environmental Justice Atlas. <https://ejatlas.org/conflict/smokey-mountain-philippines>

Ang *dumpsite* ay ang lugar kung saan tinatambak ang mga nakolektang basura sa isang lugar. Ang larawan sa itaas ay ang Payatas *dumpsite* sa Maynila. Kasabay nang pagbagsak ng ulan noong umaga ng Hulyo 10, 2000, gumuho ang gabundok na basura at natabunan ang tinatayang 100 bahay. Kumitil ito ng tinatayang 232 na taong naninirahan doon.

Sa dami ng basurang nakokolekta araw-araw sa buong bansa, hindi ba mas mainam kung gagawa tayo ng paraan upang mabawasan ang gabundok na basura? Kaya naman bilang isang batang Pilipino, malaki ang iyong gampanin sa usaping ito. May magagawa ka upang mabigyang solusyon ang problema sa basura sa ating bansa. Nararapat lamang na isagawa mo ang mga gawaing nakapagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran sa pamamagitan ng mga gawain tulad ng segregasyon o pagbubukod-bukod ng mga basurang nabubulok at di-nabubulok; pag-iwas sa pagsunog ng anomang bagay; at pagsasagawa ng muling paggamit sa ibang paraan ng mga patapong bagay o *recycling*.

Balikan

Natutunan mo sa nakaraang aralin na kailangang sundin ang mga batas at panuntunang pangkapaligiran kahit walang nakakakita. Ang pagsunod sa mga panuntunan at batas ay nakabubuti sa ating kapaligiran upang hindi ito tuluyang masira.

Alin sa sumusunod ang nagpapakita ng pagsunod sa mga batas at panuntunang pangkapaligiran? Isulat ang titik ng tamang sagot sa bawat *street sign*.

- A. pagsasabuhay ng Basura Ko, Bitbit Ko
- B. paghiwalay ng *recyclable waste* at *compostable waste*
- C. paninigarilyo sa parke
- D. pagtatapon ng plastik sa dagat
- E. paglalagay ng *recyclable waste materials* sa MRF (*Material Recovery Facility*)

Ang pagsunod sa mga batas at panuntunang pangkapaligiran kahit walang nakakakita ay nakatutulong sa pagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran. Ang pangangalaga sa kapaligiran ay maaari pang maipakita sa pamamagitan ng segregasyon o pagbubukod-bukod ng mga basurang nabubulok at di-nabubulok, pag-iwas sa pagsunog ng anomang bagay, at pagsasagawa ng muling paggamit sa ibang paraan ng mga patapong bagay o *recycling*.

Tuklasin

Basahin ang kuwento na nasa ibaba at sagutin ang mga tanong tungkol dito.

Disiplina sa Basura, Magsisimula sa Pamilya

Isinulat ni: Jessica A. Pura

Sabado. Kaarawan ni Loti. Nagtungo ang mag-anak sa *beach resort* upang doon ipagdiwang ang kanyang kaarawan.

Marami silang baon. May adobong baboy, laing, *sandwich*, saging at *juice*. Nagluto din si Nanay Siony ng espesyal na *pancit canton* at bumili rin si Tatay Abner ng *cake*. “Maligayang kaarawan, Loti,” sabay bati ng buong mag-anak.

Masayang pinagsaluhan ng mag-anak ang kanilang baon. Busog na busog sila! Pagkatapos ng kainan, naghanap si Tatay Abner ng basurahan subalit wala siyang nakita. Kaya naisipan niyang itapon ang mga pinagkainang *paper plates* at *cups*, plastik na kutsara at tinidor, balat ng saging at iba sa dalampasigan.

“Ano ka ba Abner! Huwag kang magtapon ng basura sa dalampasigan. Dalhin na lang natin sa bahay at doon itapon sa ating basurahan,” sabi ni Nanay Siony.

Samantala, inihagis ni Doni sa dagat ang plastik *bag* na ginawa niyang laruan. “Doni, bakit mo itinapon ang plastik *bag* sa dagat?” tanong ni Loti. Ok lang yan ate, wala namang ibang nakakita,” tugon ni Doni. “Kahit na, napag-aralan natin na ang basura ay itinatapon sa basurahan at hindi kung saan-saan,” paliwanag ni Loti. “Sige ate kunin ko na lang ulit ang basura, ang sagot ni Doni.

Masayang umuwi ang mag-anak. Bitbit ni Loti ang ginamit na *bottled water* para gawing alkansya. Pagdating nila sa bahay nakita nila na nagsusunog ng basura ang kanilang kapitbahay na

si Aling Minda. “Ate, hindi ba ipinagbabawal ang pagsunog ng basura dahil sa masamang epekto nito sa kalusugan ng tao at kapaligiran?” tanong ni Doni. “Oo Doni. Huwag na natin silang gagayahin. Huwag tayong magsunog ng basura. May *compost pit* naman tayo sa likod-bahay, ito yung bakanteng lote kung saan pinagsasama-sama natin ang mga nabubulok na mga basura,” ang sagot ni Loti. “Di bale na mga bata, paaalalahanan ko si Aling Minda na may ordinansang nagbabawal magsunog ng basura,” ang sabi ni Nanay Siony.

Sagutin ang mga sumusunod na tanong.

1. Bakit sinuway ni Nanay Siony si Abner?
2. Bakit hindi sumang-ayon si Loti sa ginawa ni Doni?
3. Kailangan bang sundin ang sinasabi nina Nanay Siony at Loti patungkol sa pangangasiwa ng basura? Bakit?
4. Anong mga gawain sa kuwento ang nagpapakita ng pagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran?
5. Sino sa mga sumusunod na tauhan sa kuwento ang dapat mong tularan? Bakit?
6. Anong pagpapahalaga ang dapat taglayin upang tamang mapangasiwaan ang kapaligiran?

Suriin

Ang kapaligiran ay biyaya mula sa Diyos. Ito ay dapat nating ingatan, pangalagaan, at pagyamanin. Tayong lahat ay may tungkuling panatilihin ang kalinisan at kaayusan ng kapaligiran. May mga gawaing makatutulong upang mapanatiling malinis at maayos ang ating kapaligiran. Ang mga ito ay:

- segregasyon o pagtapon ng mga basurang nabubulok at di nabubulok sa tamang lagayan

- pagsasagawa ng muling paggamit ng mga patapong bagay (*Recycling*)
- pag-iwas sa pagsunog ng anumang bagay

Sa segregasyon o paglagay ng mga basurang nabubulok at di-nabubulok sa tamang lagayan, madali nating matutukoy ang maaaring gawing pataba at maaaring i-*recycle*. Bukod pa rito, ang mga mapanganib na basura gaya ng mga bubog, ilaw na *fluorescent tubes* at bombilya, *gas* o langis na maaaring magdulot ng aksidente at problema sa kalusugan ng mga tao at hayop kung ang mga ito ay hindi naitapon nang maayos ay miiwasan. Kapag itinapon natin ang basura sa tamang lalagyan, hindi rin mahihirapan sa pagbukod ang mga taga-kolekta nito.

Ang pagreresiklo naman o ay makakatulong upang mabawasan ang basura sa *dumpsites*. Kung ang lahat ng basura sa pang-araw-araw na gawain ay itatapon dito, madali itong mapupuno at maghahanap na naman ng bagong lugar na paglalagyan ng mga nakolektang basura. Magiging itong siklo hanggang sa wala ng magagamit na lugar para sa pagtatapunan ng nakolektang basura. At ang pinakamahalaga, kung mababawasan ang mga basurang napupunta sa *dumpsites*, mababawasan din ang polusyon sa hangin at tubig.

Sa pagreresiklo ay makakatipid din tayo at maaari pa tayong kumita. Sabi nga, “May pera sa basura.” Maaari nating ipagbili ang mga lumang papel, diyaryo, at magasin sa *junkshop* upang magamit ito sa paggawa ng ibang bagay tulad ng papel.

Isa pa sa mga gawaing makakapanatili ng ganda ng ating kalikasan at kapaligiran ay ang pag-iwas sa pagsunog ng basura. Bakit ba ito ipinagbabawal? Ang pagsusunog ng basura ay naglalabas ng masasamang elementong hangin at nakadaragdag sa tinatawag na *greenhouse gases*. Ito ang nagiging dahilan ng lalong pag-init o pagtaas ng temperatura sa buong mundo. Bukod pa rito, naglalabas din ito ng usok na nakadaragdag sa polusyon ng hangin at kemikal na nakakapinsala sa kalusugan ng tao. Maaari itong maging sanhi ng pagkahilo, sakit ng ulo, mga pantal

sa balat, paghina ng resistensya, *asthma*, at iba pang sakit sa baga.

Maraming pamamaraan upang mapanatiling malinis at maayos ang kapaligiran. Kailangan lamang magtulungan ang lahat at disiplina'y pairalin upang makamit natin ang kaaya-aya at ligtas na kapaligiran.

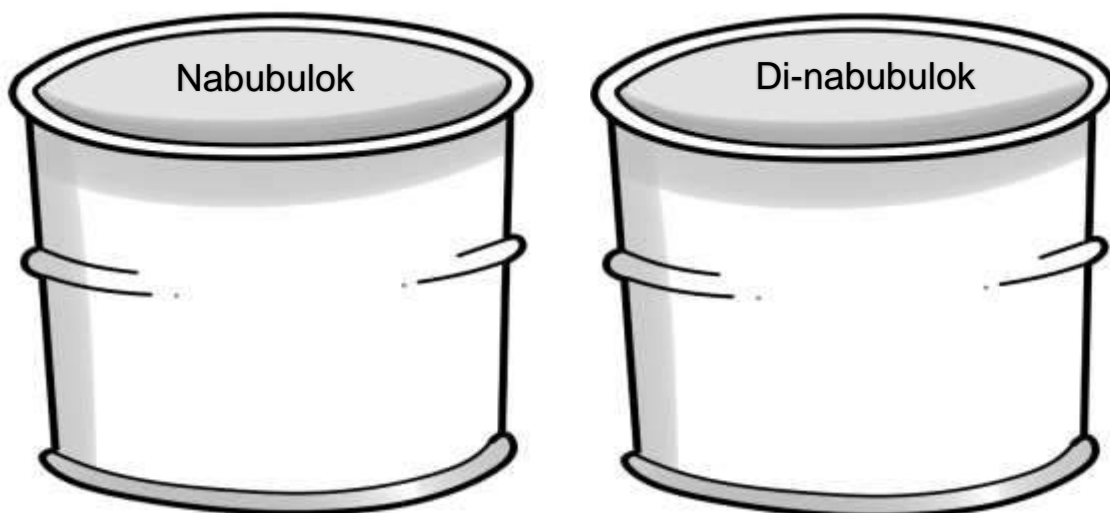

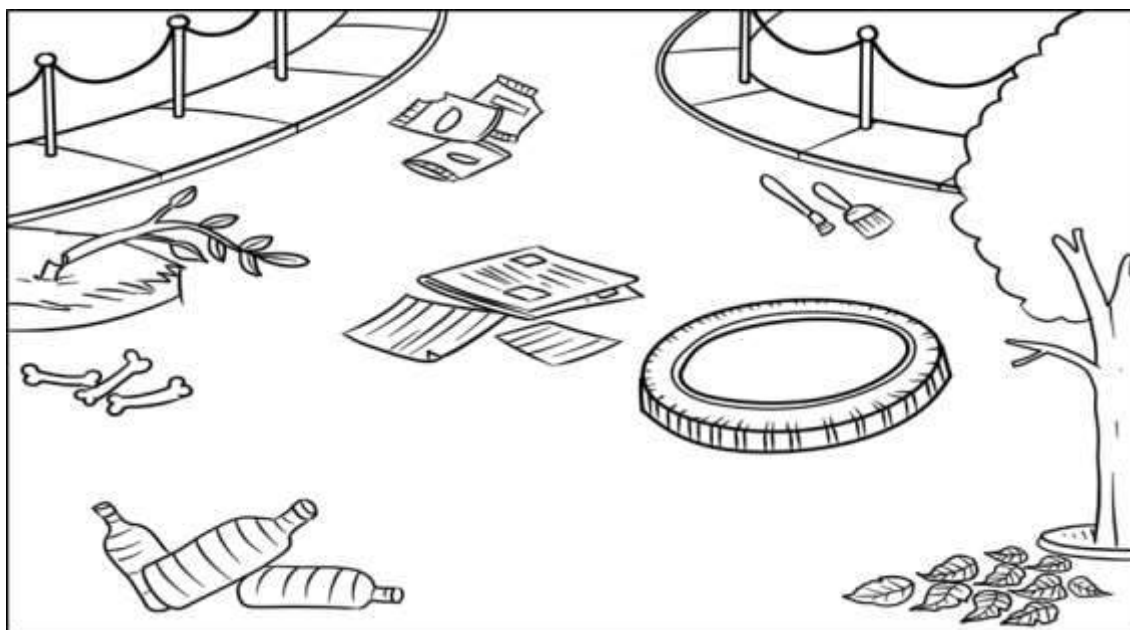
Pagyamanin

Gawain 1

Ang bawat basura ay dapat naitatapon sa wasto nitong lalagyan. Mahalagang matukoy kung ito ay nabubulok o di-nabubulok.

Panuto: Iguhit sa wastong lalagyan ang mga basurang nakakalat sa parke. Isulat ang sagot sa sagutang papel.

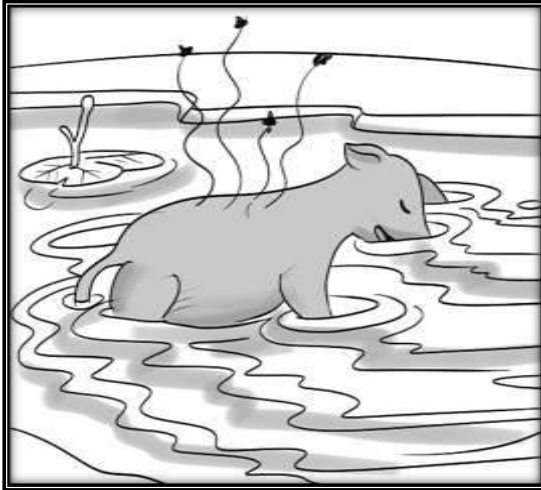
Alin sa mga ito ang maaaring i-recycle? Isulat ang sagot sa sagutang papel.

Gawain 2

Panuto: Suriin ang mga larawan sa ibaba. Ano ang magiging epekto sa kapaligiran at sa tao ng mga sumusunod na sitwasyon? Isulat ang sagot sa sagutang papel.

2.

3.

4.

Isaisip

Kompletuhin ang talata tungkol sa pagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran. Gawin ito sa iyong sagutang papel.

Bilang mamamayang Pilipino, may tungkulin akong panatilihin ang kalinisan at kaayusan ng kapaligiran. Isa sa mga gawaing nakapagpapanatili ng kalinisan ng kapaligiran ay ang pagbubukod-bukod ng basura. Kailangang ibukod ang mga basura sa 1) _____ at _____ upang 2) _____

Mahalaga rin ang *recycling* dahil 3) _____

Dapat ding iwasan ang pagsunog ng basura dahil 4) _____

Ang hangarin ng mga gawaing ito ay magiging matagumpay lamang kung ang bawat mamamayan ay _____

Isagawa

Ang sumusunod ay mga gawaing nakapagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran. Isagawa ito. Kunan ng larawan o *video* ang iyong paghahanda, pagsasagawa at awtput mula sa gawain. Ipadala ito sa iyong guro.

Sa isang buong araw, maging isang kolektor ng basura sa inyong bahay. Ilagay ang mga basura sa wastong lagayan. Tukuyin ang mga nailagay ninyo sa di-nabubulok. Isulat ang maaring

maging bagong produkto mula sa pagreresiklo nito. Gamitin ang tsart sa ibaba. Isulat ang sagot sa sagutang papel.

Mga Basurang Di-nabubulok	Ito ay maaari kung i-recycle upang maging....
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Pumili ng isang basurang di-nabubulok sa inyong listahan. I-*recycle* ito. Sundin ang rubrik sa pagsasagawa na nasa ibaba.

Rubrik sa Pagsasagawa:

Mga Pamantayan	Nakasunod sa pamantayan nang higit sa inaasahan (5)	Nakasunod sa pamantayan subalit may ilang pagkukulang (3)	Hindi nakasunod sa pamantayan (1)
Naipakita ang paggamit ng naresikulong bagay mula sa basura.			
Naipakita ko ang kahusayan sa paggawa.			
Naipakita ko ang aking pagkamalikhain sa paggawa ng niresiklong bagay.			

Tayahin

I. Panuto: Lagyan ng **T** ang pahayag kung **tama** ang isinasaad ng pangungusap sa pagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran at **M** kung **mali**. Isulat ang sagot sa sagutang papel.

- ___1. Sa *recycling*, mag-aaksaya lamang tayo ng oras. Mas mabuti pa ang bumili nalang ng bago.
- ___2. Kailangang magtulungan ang mga mamamayan sa pagsagawa ng wastong segregasyon upang mapanatili ang malinis at maayos na kapaligiran.
- ___3. Ang mga hindi nabubulok na basura ay maaaring sunugin upang mabawasan ang basura sa paligid.
- ___4. Ang mga patapong bagay na puwede pang *i-recycle* ay maaaring pagkakitaan sa pamamagitan ng pagbebenta nito sa *junkshop*.
- ___5. Mas mainam na bumili na lang ng mga bagong kagamitan kesa sa mag-*recycle*. Makatutulong pa tayo sa mga negosyante.

II. Panuto: Piliin ang titik ng tamang sagot at isulat ito sa inyong sagutang papel.

- _____1. Natutunan mo sa Edukasyon sa Pagpapakatao na dapat ibukod-bukod ang mga basura. Ngunit hindi ito isinasagawa sa inyong bahay. Ano ang mainam mong gawin?
 - A. Hayaan lang ito.
 - B. Isumbong sa guro.
 - C. Pagalitan ang mga magulang.
 - D. Imungkahi na simulan ang pagbubukod-bukod ng basura.

- _____2. Napansin mong maraming nakatambak na mga boteng plastik sa likuran ng inyong bahay. Ano ang dapat mong gawin?
- A. Hahayaan lamang ang mga ito na nakatambak sa likod- bahay.
 - B. Gagawin ang mga ito na plastik na paso.
 - C. Itatapon ko ang mga ito sa *compost pit*.
 - D. Susunugin ko ang mga ito.
- _____3. Upang mabawasan ang basura sa bakuran nina Gina, nagwalis siya at sinunog ang mga ito. Sinabihan siya ng kaniyang Nanay na itigil niya ang pagsunog ng basura dahil ipinagbabawal. Kung ikaw si Gina, ano ang gagawin mo? Bakit?
- A. Ipagpapatuloy ko ang pagsunog ng basura upang maging malinis ang aming bakuran.
 - B. Ititigil ko ang pagsusunog ng basura dahil magdudulot ito ng polusyon sa hangin.
 - C. Bibilisan ko ang pagsunog ng basura upang matapos na ako.
 - D. Mangangatwiran sa Nanay dahil para rin naman sa kalinisan ng kapaligiran.
- _____4. Napapansin mong marami pa ring nagsusunog ng basura sa inyong barangay. Ano ang dapat mong gawin?
- A. Hayaan na lang ang pagsusunog ng basura.
 - B. Magsusunog na rin ng basura.
 - C. Hindi gagayahin ang kanilang ginagawa.
 - D. Ipapasabay na sa kanila ang mga basura namin.

_____5. Alin sa mga sumusunod na mga gawain ang nagpapakita ng wastong segregasyon?

- A. pagtapon ng sirang bombilya sa basurahan ng mga nabubulok
- B. paglagay ng tinik ng isda sa basurahan ng dinabubulok
- C. paglagay ng plastik kasama ang mga buto ng mangga
- D. pagtapon ng balat ng saging kasama ng mga tuyong dahon

Karagdagang Gawain

Panuto: Hanapin ang 15 salita sa loob ng *puzzle* na may kaugnayan sa ating aralin. Bilugan ang mga ito. Isulat ang sagot sa sagutang papel.

N	C	P	K	A	P	A	L	I	G	I	R	A	N	K	O	S	K
A	C	A	D	E	B	N	R	U	B	C	A	F	P	K	L	Y	E
K	A	G	O	P	L	A	S	O	Q	D	B	G	A	A	U	O	M
P	A	G	S	U	N	O	G	N	G	B	A	S	U	R	A	P	I
D	L	W	I	N	R	P	O	V	W	E	I	B	I	H	P	E	K
I	S	B	P	K	O	B	S	S	T	Y	M	A	P	O	T	M	A
S	N	A	S	L	M	Y	V	I	K	A	M	S	L	G	I	G	L
I	I	D	Y	P	O	H	S	K	N	U	J	U	A	I	L	N	W
P	P	S	G	I	G	P	A	A	D	O	S	R	S	Y	A	I	X
L	Y	D	A	I	M	E	P	Y	G	Y	E	A	T	I	S	L	Y
I	K	E	Z	U	M	Q	O	R	O	E	O	E	I	S	A	C	P
N	A	A	D	I	G	A	S	N	H	M	R	X	K	K	P	Y	W
A	K	A	L	U	S	U	G	A	N	W	X	G	I	L	Q	C	V
P	A	N	T	A	L	S	A	B	A	L	A	T	E	D	Q	E	U
B	N	E	L	A	S	O	N	L	U	V	E	M	N	S	E	R	T

Pumili ng limang salita at gamitin ito sa pagbuo ng konsepto tungkol sa aralin ng modyul na ito. Isulat ang limang konsepto sa bawat bilang. Isulat ang sagot sa sagutang papel.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Susi sa Pagwawasto

- A. 1. Mali** 2. Tama 3. Tama 4. Tama 5. Mali
- B. 1. D** 2. C 3. D 4. B 5. D

Subukin

Ang mga titik na nasa karatula ay ang mga sumusunod: A, B, E

Balikan

- Ang mga larawang nakalagay sa basurahang DI-*NABUBULOK* ay ang mga sumusunod: *plastic bottles*, mga plastik ng tsitsirya, *paintbrush*, at goma.
- Ang mga basurang maaaring mai-recycle ay ang mga plastik ng tsitsirya, *paintbrush*, goma
- Ang mga larawang nakalagay sa basurahang DI-*chicken*, tuyong dahon, papel.
- Ang mga larawang nakalagay sa basurahang *NABUBULOK* ay ang mga sumusunod: halamanang nabuwal, buto ng *fried*

Payamanin Gawain 1

- Ang sitwasyong ito ay ang nakakaambag sa mataas na polusyon sa hangin, tubig at maging sa lupa.
- Maaaring magkaroon ng sakit ang mga tao.
- Maaaring magkaroon ng pagkahilo ang mga tao, sakit ng ulo, mga pantal sa balat, paghina ng *immune system*, *asthma*, at iba pang sakit sa бага.
- Maging mabaho ang lugar.
- 2. Mga Posibleng Sagot:
 - Maging madumi ang tubig.
 - Makakaambag ito sa polusyon sa tubig.
 - Maging mabaho ang ilog.

Gawain 2

1. Mga Posibleng Sagot:

Isagawa

Magkakaroon ng iba-ibang sagot ang mag-aaral.

Isaisip

1. Nabubulok at Di-nabubulok

2. Mga Posibleng Sagot:

- madaling matukoy ang mga maaaring gawing pataba at mga basurang maaari pang mai-recycle
- upang hindi magkahalo- halo ang mga basura at hindi magkalat

3. Mga Posibleng Sagot:

- makagagawa tayo ng panibagong bagay mula sa ginamit na bagay at makatitipid tayo
- mababawasan ang mga basurang mapupunta sa dumpsites.

4. Mga Posibleng Sagot:

- ang pagsunog ng basura ay naglalabas ng mapanganib na antas ng carbon dioxide, isang greenhouse gas.
- ang pagsunog ng basura ay naglalabas ng usok o kemikal na nakakapinsala sa kalusugan ng tao.

5. Mga Posibleng Sagot:

- mayroong disiplina

Gawin 2

3. Mga Posibleng Sagot:

- Magiging madumi ang parke o kapaligiran.
- Makaaambag ito sa polusyon sa hangin at maging sa lupa.
- Magiging mabaho ang lugar.

4. Mga Posibleng Sagot:

- Ang sitwasyong ito ay ang nakaaambag sa mataas na polusyon sa hangin at maging sa lupa.
- Maaaring magkaroon ng sakit ang mga tao.
- Maaaring magkaroon ng pagkahilo ang mga tao, sakit ng ulo, mga pantal sa balat, paghina ng immune system, asthma at iba pang sakit sa baga.
- Magiging mabaho ang lugar.

I Pagtataya

1. M
2. T
3. M
4. T
5. M

1. A
2. B
3. B
4. C
5. D

II

Para sa hinihinging limang pangungusap, magkakaroon ng iba-ibang sagot ang mag-aaral batay sa kanilang piniling salita.

B	N	E	L	A	S	O	N	L	U	V	E	M	N	S	E	R	T
P	A	N	T	A	L	S	A	B	A	L	A	T	E	D	Q	E	U
A	K	A	L	U	S	U	G	A	N	W	X	G	I	L	Q	C	V
N	A	A	D	I	G	A	S	N	H	M	R	X	K	K	P	Y	W
I	K	E	Z	U	M	Q	O	R	O	E	O	E	I	S	A	C	P
L	Y	D	A	I	M	E	P	Y	G	Y	E	A	T	I	S	L	Y
P	P	S	G	I	G	P	A	D	O	S	R	S	Y	A	I	X	
I	I	D	Y	P	O	H	S	K	N	U	J	U	A	I	L	N	W
S	N	A	S	L	M	Y	V	I	K	A	M	S	L	G	I	G	L
I	S	B	P	K	O	B	S	S	T	Y	M	A	P	O	T	M	A
D	L	W	I	N	R	P	O	V	W	E	I	B	S	U	R	A	P
P	A	G	S	U	N	O	G	N	G	B	A	S	U	R	A	P	I
K	A	G	O	P	L	A	S	O	Q	D	B	G	A	A	U	O	M
A	C	A	D	E	B	N	R	U	B	C	A	F	P	K	L	Y	E
N	C	P	K	A	P	A	L	I	G	I	R	A	N	K	O	S	K

Karagandang Gawain

Mahusay ka! Naipamalas mo ang pagpapanatili ng kalinisan at kaayusan ng kapaligiran. Binabati kita. Patuloy mo itong isagawa upang mapangalagaan ang ating Inang Kalikasan.

Sapagkat natapos mo nang may mapanuring pag-iisip ang araling ito, maaari ka nang tumungo sa susunod na yunit. Handa ka na!

Sanggunian

Kodaka, Akira. (2020, 10 22). Environmental Justice Atlas. <https://ejatlas.org/conflict/smokey-mountain-philippines>

The importance of waste segregation. David Avadon Waste Management Blog. <http://www.davidavadon.com/the-importance-of-waste-segregation/>

Vector- A dirty park/ landscape illustration. https://www.123rf.com/photo_105989628_a-dirty-park-landscape-illustration.html

(2018, 9 15). Road Green sign. Vector blank isolated icons template stock illustration. iStock. <https://www.istockphoto.com/vector/road-green-signs-vector-blank-isolated-icons-template-gm1037444824-277713957>

Para sa mga katanungan o puna, sumulat o tumawag sa:

Department of Education - Bureau of Learning Resources (DepEd-BLR)

Ground Floor, Bonifacio Bldg., DepEd Complex
Meralco Avenue, Pasig City, Philippines 1600

Telefax: (632) 8634-1072; 8634-1054; 8631-4985

Email Address: blr.lrqad@deped.gov.ph * blr.lrpd@deped.gov.ph